

Itziar Zubiaurre Alias

DIAGNÒSTIC A PARTIR DEL DIBUIX

TREBALL DE FI DE GRAU

dirigit pel Dr. Manuel Fandos Garrido

Grau de pedagogia

UNIVERSITAT
ROVIRA I VIRGILI

Tarragona

2021

Resum:

El dibuix és un test projectiu gràfic, s'anomena d'aquesta manera perquè a través del dibuix el nen té la capacitat de projectar-se a ell mateix en el paper, i transmetre les seves inquietuds, emocions, motivacions, pors i característiques de la seva personalitat. L'infant se sent a gust i lliure dibuixant, per tant pot transmetre tota la seva creativitat i espontaneïtat, a través del dibuix. Per tan, aquest dibuix és una gran eina de diagnòstic, on pot ser de gran ajuda pels docents en les aules d'educació infantil. . En aquest treball de fi de grau, podem trobar un marc teòric on ens introduir en el terme de la grafologia infantil, i l'aprofundim a través d'analitzar diferents ítems dels test de la casa i el test del personatge, junt amb estudiar la tasca del docent a l'hora de fer una detecció de necessitats.

A la part metodològica es planteja una proposta d'investigació qualitativa on s'utilitza el test del personatge com a eina de diagnòstic en subjectes de tres a cinc anys de l'escola Sant Bonaventura, junt amb fer una comparació dels resultats adquirits en el test amb la percepció que tenen els docents dels subjectes analitzats, i acabar fent una observació i anàlisi de com actuen els docents una vegada obtenen aquest diagnòstic, és a dir, quina validesa li donen. Obtindrem els resultats de quina utilitat i rigor li donen els docent d'educació infantil a aquesta eina de diagnòstic.

Paraules clau: dibuix infantil, educació infantil, anàlisi i interpretació de dibuixos, grafologia infantil i eina de diagnòstic.

Resumen:

El dibujo es un test proyectivo gráfico, se denomina de esta manera porque a través del dibujo el niño tiene la capacidad de proyectarse a sí mismo en el papel, y transmitir sus inquietudes, emociones, motivaciones, miedos y características de su personalidad. El niño se siente a gusto y libre dibujando, por lo tanto, puede transmitir toda su creatividad y espontaneidad, a través del dibujo. En este trabajo de fin de grado, podemos encontrar un marco teórico donde nos introducimos en el término de la grafología infantil, y la profundizamos a través de analizar diferentes ítems del test de la casa y del test del personaje, junto con estudiar la tarea del docente a la hora de hacer una detección de necesidades.

En la parte metodológica se plantea una propuesta de investigación cualitativa donde se utiliza el test del personaje como herramienta de diagnóstico en sujetos de tres a cinco años de la escuela Sant Bonaventura, junto con hacer una comparación de los

resultados adquiridos en el test con la percepción que tienen los docentes de los sujetos analizados, y acabar haciendo una observación y análisis de cómo actúan los docentes una vez obtienen este diagnóstico, es decir, qué validez le dan, de este modo conseguiremos los resultados de qué utilidad le dan esta herramienta de diagnóstico a los docentes de educación infantil. Obtendremos los resultados de qué utilidad y rigor le dan los docente de educación infantil a esta herramienta de diagnóstico.

Palabras clave: dibujo infantil, educación infantil, análisis e interpretación de dibujos, grafología infantil y herramienta de diagnóstico.

Abstract:

Drawing is a graphic projective test, it is called this way because through drawing the child can project himself on paper, and convey their concerns, emotions, motivations, fears, and characteristics of his personality. The child feels comfortable and free to draw, so he can transmit all his creativity and spontaneity, through drawing. In this final degree project, we can find a theoretical framework in which to introduce ourselves to the term of children's graphology, and we deepen it through analyzing different items of the house tests and the character test, along with studying the teacher's task in making a needs assessment.

In the methodological part, a qualitative research proposal is proposed where the character test is used as a diagnostic tool in subjects aged three to five from the Sant Bonaventura school, together with a comparison of the results obtained in the test. With the perception that the teachers have of the analyzed subjects, and end up making an observation and analysis of how the teachers act once they obtain this diagnosis, that is to say, what validity they give him, this way we will obtain the results of what utility they give him this diagnostic tool to early childhood teachers. We will get the results of how useful and rigorous early childhood teachers give to this diagnostic tool.

Keywords: children's drawing, children's education, analysis and interpretation of drawings, children's graphology, and diagnostic tool.

ÍNDEX

1. Contextualització i definició de l'objecte d'estudi	7
1.1. Introducció	7
1.2. Justificació del problema	8
1.3. Preguntes de recerca i objectius	8
2. Bases teòriques	10
2.1. Grafologia: concepte i característiques	10
2.2. Grafologia infantil	11
2.2.1. Orígens de la Grafologia infantil	12
2.3. Procés d'aprenentatge de l'escriptura en els infants	13
2.4. Significat dels dibuixos	17
2.4.1. En l'etapa del gargot	18
2.4.2. En el preesquemàtic	19
2.5. Test personatge	21
2.5.1. Comprovació de l'etapa evolutiva	22
2.5.2. La mida i la posició	24
2.5.3. Les proporcions	25
2.5.4. Traç gràfic	26
2.5.5. Anàlisi del caràcter	27
2.6. Test de la casa	30
2.6.1. Evolució del dibuix	30
2.6.2. Mida i posició del dibuix	31
2.6.3. Anàlisi del dibuix	32
2.7. Els colors	36
2.8. La grafologia infantil en l'educació	38
2.9. Els docents	41
2.9.1. Com el docent fa una detecció de necessitats	42
2.9.2. Perfil del docent que fa una detecció de necessitats	42
2.9.3. Mesures d'actuació i intervenció educativa	43
2.10. Conclusió del marc teòric	44

3. Disseny de la investigació	46
3.1. Metodologia i paradigma	46
3.2. Fases	47
3.3. Context d'estudi: població i mostra	49
3.4. Instruments	49
3.4.1. Rigor científic	52
4. Desenvolupament de la investigació	54
4.1. Recollida de dades	54
4.2. Anàlisi i discussió dels resultats	54
5. Conclusions	72
5.1. Dades obtingudes i els objectius	72
5.2. Procés i limitacions de la recerca	73
5.3. Possibles línies de futur	73
6. Bibliografia i altres fonts consultades	75
7. Annexos	78
7.1. Graella d'observació: interpretació del dibuix	78
7.2. Qüestionari I	79
7.3. Qüestionari II	81
7.4. Validesa dels instruments	82

ÍNDEX DE TAULES

Quadre I. Segona etapa: preesquemàtic	15
Quadre II. Tercera etapa: esquemàtic	15
Quadre III. Quarta etapa: inici del realisme	16
Quadre IV. Cinquena etapa: naturalisme	17
Quadre V. Comprovació de l'etapa evolutiva	22
Quadre VI. Significat de la zona del dibuix	24
Quadre VII. Anàlisi del caràcter	29
Quadre VIII. Fases de la investigació	47
Quadre IX. Anàlisi del dibuix subjecte 1.	55
Quadre X. Test del personatge subjecte 1.	55
Quadre XI. Anàlisi del dibuix subjecte 2.	56
Quadre XII. Test del personatge subjecte 2.	57
Quadre XIII. Anàlisi del dibuix subjecte 3.	58
Quadre XIV. Test del personatge subjecte 3.	58
Quadre XV. Anàlisi del dibuix subjecte 4.	59
Quadre XVI. Test del personatge subjecte 4.	59
Quadre XVII. Anàlisi del dibuix subjecte 5.	60
Quadre XVIII. Test del personatge subjecte 5.	61
Quadre XIX. Anàlisi del dibuix subjecte 6.	62
Quadre XX. Test del personatge subjecte 6.	62
Quadre XXI. Resultat qüestionari I subjecte 1.	63
Quadre XXII. Resultat qüestionari I subjecte 2.	63
Quadre XXIII. Resultat qüestionari I subjecte 3.	64
Quadre XXIV. Resultat qüestionari I subjecte 4.	64
Quadre XXV. Resultat qüestionari I subjecte 5.	64
Quadre XXVI. Resultat qüestionari I subjecte 6.	65
Quadre XXVII. Dades professional 1 validació instrument	83

Quadre XXVIII. Dades professional 2 validació instrument	84
--	----

ÍNDEX DE GRÀFICS I IL·LUSTRACIONS

Il·lustració I. Esquema dibuix casa.	32
Il·lustració II. Dibuix subjecte 1.	55
Il·lustració III. Dibuix subjecte 2.	56
Il·lustració IV. Dibuix subjecte 3.	57
Il·lustració V. Dibuix subjecte 4.	59
Il·lustració VI. Dibuix subjecte 5.	60
Il·lustració VII. Dibuix subjecte 6.	62
Gràfic I. Primera pregunta qüestionari II.	67
Gràfic II. Segona pregunta qüestionari II.	67
Gràfic III. Tercera pregunta qüestionari II.	68
Gràfic IV. Quarta pregunta qüestionari II.	69
Gràfic V. Cinquena pregunta qüestionari II.	69
Gràfic VI. Sisena pregunta qüestionari II.	69
Gràfic VII. Setena pregunta qüestionari II.	70
Gràfic VIII. Vuitena pregunta qüestionari II.	70
Gràfic IX. Novena pregunta qüestionari II.	71

1. CONTEXTUALITZACIÓ I DEFINICIÓ DE L'OBJECTE D'ESTUDI

1.1 INTRODUCCIÓ

Durant els darrers anys s'han utilitzat diferents recursos i eines per ajudar a diagnosticar i analitzar diferents aspectes d'un infant, com per exemple, el seu estat d'ànim, com es troba al seu entorn familiar, si té algunes dificultats, etc. En els darrers anys s'ha descobert que aquesta anàlisi es pot aconseguir a través d'alguna cosa tan senzilla com un dibuix del mateix nen o nena.

A partir del seu dibuix podem descobrir com és sent, si té més apegó a la mare que al pare, si és sent a gust dintre del seu nucli familiar, si és agressiu o extravertit, i moltíssims aspectes més. I és molt curiós, ja que el dibuix no deia de ser una manera espontània d'expressió per la qual ens pot transmetre infinites coses a la vegada.

És d'això del que tracta aquest treball de fi de grau, descobrir i detallar cada matís que es pugui utilitzar per tenir l'oportunitat de conèixer millor l'infant a partir del seu dibuix i utilitzar-lo com a professionals per conèixer tots els seus estats emocionals i poder tractar diferents problemes tant dintre com fora de l'aula.

La grafologia infantil és una eina molt important perquè hi ha moltes vegades que molts infants arrossegueu una dificultat d'aprenentatge a causa de no haver tingut l'oportunitat de ser diagnosticada abans, això ho podem observar a partir de components que trobem dins de l'escriptura lligada al desenvolupament psicomotor de l'infant, i a partir de comprovar si la seva escriptura correspon a la d'un nen de la seva edat.

El treball estarà dividit principalment en dues parts: En primer lloc, trobem el marc teòric que és on podem veure les bases teòriques a partir d'una recerca amplia del concepte de grafologia, quina utilitat té aquesta ciència a educació infantil i aprofundir sobre diferents tests d'aquesta tècnica.

En segon lloc, trobem el desenvolupament de la part pràctica on poso a prova els coneixements adquirits partir de fer una interpretació de les conclusions extretes durant les bases teòriques, analitzar dibuixos infantils de subjectes d'entre tres i cinc anys, i una comprovació amb els tutors dels infants si aquests resultats de la interpretació analitzada són correctes o no. Per després fer una anàlisi de quina utilitat té pels professors aquest diagnòstic dels dibuixos, si estan d'acord o si han aplicat algun canvi dintre de l'aula per ajudar alguna necessitat de l'infant.

1.2 JUSTIFICACIÓ DEL PROBLEMA

Aleshores, podem dir que aquesta tècnica és una eina molt útil, ja que ens permet tenir l'opció de detectar una dificultat a partir de problemes en l'escriptura, i així poder afavorir en l'evolució del desenvolupament de l'infant, a partir de treballar les necessitats a temps i obtenir millors resultats en un futur.

A partir de l'estudi fet l'any 2014 per l'autora Oiana Zufiaur on va investigar la potencialitat del dibuix infantil en les aules d'educació infantil, i a partir d'una intervenció feta en una aula d'educació infantil va arribar a la conclusió de què es pot fer una anàlisi i una interpretació a partir del dibuix infantil, per tan nosaltres podem afirmar, que aquesta eina és clau a l'hora de fer una anàlisi de necessitats, ja que com hem dit a través del dibuix podem interpretar la situació de l'infant, tant dins com fora del nucli familiar.

A partir de conèixer diferents eines de la grafologia infantil, el que volem treballar i analitzar en aquest treball és **si la percepció dels professionals de l'aula, correspon al diagnòstic del dibuix**. I com actuen ells davant d'aquesta situació.

És a dir, si la interpretació del dibuix i les característiques que extraïem de l'infant a partir del dibuix són les mateixes que les característiques que tenia el professional de l'infant, que en principi els ha de conèixer millor perquè són els seus docents.

A partir d'aquí, el més important és com utilitzen aquest diagnòstic per buscar necessitats i eines per millorar la situació de l'infant, i són aquestes les variables que nosaltres estudiarem, observant si els docents creuen en aquesta eina, estan d'acord, i com la utilitzen.

1.3 PREGUNTES DE RECERCA I OBJECTIUS

La realització d'aquest treball té com a objectiu resoldre les següents **preguntes de recerca**:

1. A través de quines eines de la grafologia infantil podem utilitzar per detectar l'estat emocional de l'infant?
2. Com podem utilitzar el dibuix per fer una detecció de necessitat?
3. Quina interpretació li donen els professionals a aquest recurs?
4. La percepció dels professors és la mateixa que la interpretació del dibuix?

Resoldrem aquestes preguntes a partir d'anar assolint els següents **objectius de recerca**:

1. Conèixer l'ús i la percepció que el professorat fa dels dibuixos.

1.1 Avaluació de l'aplicació del diagnòstic a l'aula per parts dels docents.

1.2 Interpretació de les diferents eines aplicades a partir del diagnòstic de necessitats per parts dels professors.

2. Analitzar la utilitat de l'aplicació del dibuix infantil en les escoles.

2.1 Interpretació dels principals instruments d'anàlisi i interpretació del dibuix infantil aplicables a l'aula d'educació infantil.

2.2 Comparació els resultats del diagnòstic del dibuix amb la percepció dels docents dels subjectes analitzats

Per tan, estudiarem les variables de la utilitat del dibuix infantil, a partir de mirar la percepció que li donen els professionals i els docents de l'escola, el coneixement que tenen, la credibilitat que li donen i comprovar si no és aplicable a l'aula.

2. BASES TEÒRIQUES

2.1 GRAFOLOGIA: CONCEPTE I CARACTERÍSTIQUES

La grafologia prové de la composició de dos mots grecs: “grapho” que significa escriptura i “logos” que vol dir coneixement. Per això, tal com diu l'autor Villacís González, J. (2009: 19). entenem la grafologia com la ciència i disciplina que estudia les relacions de l'escriptura amb la psicologia de les persones, aquesta té com a objectiu conèixer la seva personalitat a través de la seva escriptura.

És important destacar que la grafologia no és basa a estudiar ni en l'estil d'una persona en el moment de redactar ni tampoc la riquesa del seu vocabulari, sinó estudia el que expressa la persona a través de la forma i l'organització de la lletra.

Com diu l'autor diu l'autor Pueyo, A. A. (2007: 07) en el seu llibre anomenat “La grafologia i la personalitat” escriure es fixar sobre un paper una sèrie de petits gestos, però com aquesta acció la tenim tan interioritzada i la portem a la pràctica tantes vegades durant la nostra vida quotidiana, no ens adonem de la complexitat i la precisió que implica realitzar-la.

Tal com verifica l'autor Hughes, A. E. (1997:29): La grafologia és un dels tests de personalitat més eficaços que existeixen. Aquest tipus de test són una sèrie de proves que es realitzen per conèixer millor al subjecte analitzant. La principal diferència d'aquests tests de personalitat amb la grafologia, perquè sigui més utilitzada i amb millor resultat, és que la grafologia compte amb una aplicació senzilla, per exemple, el subjecte analitzant no té perquè estar present en el moment que el grafòleg l'estigui analitzant.

La utilització de la grafologia es dur a terme a través de mètodes científics, això fa que es pugui arribar a una conclusió totalment vàlida, així que podem afirmar que la grafologia és un estudi exacte. Amb el qual a partir de la interpretació dels grafismes es pot aconseguir el caràcter de l'autor, les seves tendències, el seu estat d'ànim, etc., entre altres factors que determinen el que realment volem descobrir i estudiar del subjecte analitzat.

Aquesta ciència és un dels trets projectius més complets. La podem trobar en diferents àmbits com ara la teràpia psicològica, en la selecció de personal, en la medicina i salut, en l'orientació laboral, en l'escriptura infantil, entre d'altres.

Durant aquesta recerca ens centrarem en la grafologia infantil, ja que podem utilitzar aquesta eina per estudiar la personalitat i el caràcter dels nens, i tenir l'oportunitat de conèixer els seus pensaments i sentiments.

2.2 LA GRAFOLOGIA INFANTIL

Com he mencionat abans, l'escriptura és un dels tests projectius més complets, ja que és una prova espontània que aporta molta informació mitjançant signes gràfics projectant la personalitat del subjecte analitzat.

Dintre de la grafologia, trobem la branca de la grafologia infantil, és una ciència centrada en el coneixement humà i destinada a l'estudi del desenvolupament emocional i grafomotriu.

Hughes, A. E. (1997:33) L'escriptura dels nens i dels adolescents, ja reflecteix els principals aspectes de la seva personalitat, així com les possibles dificultats i alteracions que puguin tenir en la seva evolució, física, intel·lectual i emocional. Ja que, a través dels trets de l'escriptura d'un nen es poden conèixer les seves característiques i, en base això podem prevenir diferents trastorns de personalitat i corregir problemes de lecto-escriptura com el cas de la dislèxia. O com és sent emocionalment o si està passant per una etapa de fortes emocions, que li poden afectar en l'aprenentatge escolar.

Vels, A. (1994: 05). Un nen és molt més espontani dibuixant que escrivint, ja que té una major dificultat per escriure les lletres i fins que no aconsegueixi agilitat amb l'escriptura i per tan no li surti escriure de manera dinàmica, transmetrà moltes més coses a través d'un dibuix que no pas escrivint, és per això que la grafologia infantil es dur a terme a través de la interpretació de dibuixos.

Els dibuixos són una eina clau, ja que per tots els infants, incloent-hi els més problemàtics, el dibuix és una forma espontània d'expressió. Per això ser capaços de llegir i interpretar els seus gargots i dibuixos ens permetrà comprendre millor les seves necessitats. A través d'aquesta eina podem tenir l'oportunitat de captar necessitats que a vegades el nen o nena no és capaç transmetre pel llenguatge verbal, però en canvi té facilitats per transmetre el missatge a través del paper.

"El nen petit gargoteja i aquesta producció és expressiva en tant evolucionarà cap a una forma recognoscible, adquirint flexibilitat, organització i simetria. Florence Goodenough va observar i va descriure també l'ordre constant en el

desenvolupament evolutiu dels dibuixos infantils. Arnold Gesell, va establir les seqüències i etapes que en el dibuix de les figures acompanyen la maduració de la imatge corporal de l'infant." Stillitano, M. (2013: 01).

2.2.1 Orígens de la grafologia infantil

Existeixen nombroses referències i cites antigues que indiquen que la inquietud per la interpretació del caràcter de les persones, fa molts que existeix.

L'autor Postas Escudero, M. (2008: 01), creu que la grafologia és tan antiga com el primer escrit creat per una persona, ja que a Egipte i a la Xina l'escriptura es considerava sagrada, i es consideraven com autèntics ídols els llibres escrits a mà.

Segons Postas Escudero, M. el primer text o estudi sobre grafologia va ser l'any 1622 i el seu autor va ser Camilo Baldo, professor de filosofia de la Universitat de Bolonya. La seva obra "Tractat de com, d'una carta, es coneix la naturalesa i la qualitat de l'escriptor", va aconseguir molt d'èxit i es va traduir al llatí i al francès, es considera com el primer esment a la grafologia i de com l'anàlisi de la lletra pot revelar-se la personalitat de què escriu.

Més endavant altres autors italians van continuar escrivint sobre la relació entre escriptura i personalitat, també el filòsof alemany Leibniz i ja al segle XVIII es van definir algun dels principis de la grafologia. Però no va ser fins al segle XIX quan el belga Eduardo Hocquart va aprofundir en aquesta relació entre escriptura i personalitat.

Així veiem que podem trobar varius autors antics sobre la grafologia, per tan podem afirmar que la grafologia és una ciència antiga, tot i que no està demostrat que aquesta ciència sigui tant antiga com l'escriptura. Segons els autors Valencia Mosquera, C. A., Pérez Castillo, J. i Escobar Sarmiento, D. A. (2015: 08). Podem diferenciar la seva història en tres etapes principals:

1. **L'etapa pictogràfica:** va tenir molta importància durant el Neolític. Aquesta etapa està composta de pictogrames, són signes que representen objectes, escenes i persones. Això servia, perquè així les persones es podien entendre sense necessitat de compartir o entendre la mateixa llengua.
2. **L'etapa ideogràfica:** va ser la segona etapa de la grafologia, consta de la repetició constant de caràcters que representen una idea. Durant aquesta etapa no es van utilitzar els sons fonètics.

- 3. L'etapa fonètica:** aquesta etapa consta del resultat de les dues etapes anteriors desenvolupades, la pictogràfica i la ideogràfica. Tracta sobre representar cada so amb un caràcter i la utilització d'aquesta per desenvolupar diferents llengües.

Si ens centrem en la història de la grafologia infantil, segons l'autora Zufiaur-Bolinaga, O. (2014:09), "Guillermo Thierry Preyer i Minna Becker es consideren els pares de la grafologia infantil, al ser els primers a demostrar que aquesta ciència és aplicable a escriptures, dibuixos i gargots infantils".

Però segons l'autora, la grafologia infantil és basa fonamentalment en les investigacions de Julian Ajuriaguerra i d'Helena de Gobineau, ells van ser dos grafòlegs que es van acabar especialitzant en la grafologia infantil. Van crear una escala per determinar l'edat grafomotora dels nens i nenes, la qual es comparada amb la seva edat cronològica. Aquesta taula es basa en les diferents etapes de l'evolució de l'escriptura de l'automatització fins a la personalització d'aquesta.

2.3 PROCÉS D'APRENTATGE DE L'ESCRITURA EN ELS INFANTS

Dins de l'evolució de l'escriptura de l'infant podem trobar cinc etapes, aquestes etapes van avançant a mesura de l'evolució del desenvolupament de les habilitats tant cognitives com motrius del nen o nena.

L'infant quan és petit comença a gargotejar des d'aquest moment fins que comença a evolucionar fins a fer formes reconeixibles, adquirint flexibilitat, organització i simetria, ja està sent expressiu a través del dibuix.

Dos autors claus en estudiar aquest procés van ser Florence Goodenough i Arnold Gesell. Tal com parlen Goodenough, F. L., i Harris, D. B. (1950:13) en l'article "Studies in the psychology of children's drawings", Florence Goodenough va observar i va descriure també l'ordre constant en el desenvolupament evolutiu dels dibuixos infantils, i Arnold Gesell, va establir les seqüències i etapes que en el dibuix de les figures acompanyen la maduració de la imatge corporal de l'infant.

Segons l'autor Stillitano, M. (2013:02), una de les classificacions més conegudes és la de l'autor Viktor Lowenfeld (1903-1960), va ser un professor a la Universitat Estatal de Pennsilvània, que va ajudar a definir i desenvolupar el camp de l'educació artística en els Estats Units. Ell defensava que a l'infant se li ha de deixar dibuixar lliurement i de

manera plaent sense interrompre'l, perquè així obtindrà millors capacitats de cara a la vida adulta.

La primera etapa que podem trobar de l'infant és en el moment que comença a dibuixar gargots, tal com diu l'autora Rojas, E. M. P. (2012: 02), s'anomena **l'etapa del gargot** i es divideix en tres categories:

1. **Gargots sense control o desordenats:** un nen molt petit pot trobar un llapis més interessant per mirar-lo, tocar-lo o fins i tot llepar-lo que no pas per dibuixar. En conseqüència, aquesta primera etapa de desenvolupament creatiu es dona en el nen o la nena a partir dels dos anys. Realitza traços febles, desordenats, rectes, lleugerament corbs, sense cap direcció específica, variant de longitud i direcció. No existeix coordinació i encara no posseeix control de la seva activitat motriu.

A aquesta edat el nen o nena no té una intenció de representar alguna cosa en específic, ja que no intenta reproduir el medi visual circumdant, només li interessa el plaer del moviment, deixant la seva empremta en el paper que serà sempre tan àmplia com sigui possible.

2. **Gargots controlats:** Encara que no hi hagi molta diferència amb els gargots sense control en aquesta etapa hi ha un avanç en l'aspecte motriu, el nen o nena posseeix major coordinació per la qual cosa es dedica a aquesta activitat amb major entusiasme, és a dir, s'aconsegueix un control visual sobre el qual realitza, comença a controlar els seus moviments, gaudeix d'aquest descobriment, que l'estimula a variar en els seus traços la forma i les dimensions, notant-se traços verticals, horitzontals, circulars i en algunes ocasions es pot observar l'ús de diversos colors.

Els traços són més ordenats; assaja sobre la forma d'agafar el llapis i és fins als tres anys que és s'aproxima a la manera de sostenir el llapis que té l'adult.

3. **Gargot amb nom:** Es presenta els tres anys i mig d'edat. El nen o nena ja no dibuixa per simple plaer motor, sinó amb una intenció; els gargots no pateixen moltes modificacions pel que fa als gargots, és diferència en què per al nen o nena els seus traços tenen un significat i els assigna espontàniament un nom. Els mateixos traços poden simbolitzar diferents coses i també hi ha la possibilitat que canviï el nom del qual ha dibuixat en el transcurs que els va dibuixant

És una etapa de gran transcendència en el desenvolupament de l'infant, és un indicatiu de què el pensament de l'infant ha canviat. Passa del plaer pel moviment al pensament imaginatiu, existint ara una intenció prèvia a l'acció.

Segons l'autora Zufiaur-Bolinaga, O. (2014: 18) en el seu article de potencialitat del dibuix infantil en les aules, i l'autora Rojas, E. M. P. (2012:02) en l'article l'evolució del dibuix infantil, aquestes són les altres quatre fases del procés d'aprenentatge de l'escriptura en els infants:

SEGONA ETAPA: PREESQUEMÀTIC	
Duració:	De 4 a 6 anys.
Espai:	○ Li dona molta importància a les figures, però les representen a l'aire, les dibuixen flotant. ○ Tot gira al seu voltant. ○ No hi ha cap ordre espacial ni relació entre les figures.
Figura humana:	○ Comencen a representar la figura humana. ○ A vegades es deixen parts importants. ○ Les mides de les figures són moltes vegades emocionals. ○ Les proporcions no són importants.
Temes:	Jo. Els dibuixos sempre fan sobre ells. (Ex: Jo me fet mal, jo estic jugant, etc.)
Tècniques i materials:	Segueixen utilitzant un paper gran, junt amb ceres, i retoladors.
Colors:	No tenen relació amb la realitat. (Ex: El sol verd). Segueixen gaudint del color.

Quadre 1. Fons elaboració pròpia

TERCERA ETAPA: ESQUEMÀTIC	
Duració:	De 6 a 8 o 9 anys.
Espai:	○ Espai bidimensional. ○ Línia de base. ○ Aire. ○ Línia de cel. ○ Dues o tres línies de base.

Figura humana:	○ Esquema corporal geomatitzat. ○ No reconeix les parts del cos de manera individual. ○ Les mides i les proporcions són emocionals, però cada vegada estan més a prop de la realitat. ○ Ometen alguna part que no consideren important.
Temes:	Nosaltres, lloc i acció. (Ex. Nosaltres jugant a bàsquet a les pistes).
Tècniques i materials:	Retoladors, pintura, collage, i construccions.
Colors:	Comença a tenir relació amb la realitat, però de manera esquemàtica. (Ex: el cel és blau igualment que ploqui, el verd dels arbres és el mateix que el de la gespa).

Quadre II. Fons elaboració pròpia.

QUARTA ETAPA: INICI DEL REALISME	
Duració:	Dels 8 els 12 anys.
Espai:	○ Dibuixen el terra i el cel, però encara no ho uneixen, són com dos dibuixos paral·lels. ○ Comença a diferenciar perspectives. ○ Inici de sensació de profunditat. ○ Comencen a suposar que una figura tapa part d'una altra figura.
Figura humana:	○ La representació del cos humà ja no és tan geomatitzat. Cada vegada es trona més real. ○ Ja no hi ha exageracions o omissions de parts del cos importants. ○ Acumulació de detalls en les parts emocionals importants. ○ Hi ha més detalls tant de l'ambient com del seu jo.
Temes:	Contingut i cooperació social i grupal. Mural col·lectiu.

Tècniques i materials:	Materials naturals, junt amb retoladors, colors, i materials que es desfasin.
Colors:	Comencen apareixen matisos, és a dir, diferenciar diferents tonalitats del mateix color. No utilitzen la llum ni l'ombra per aconseguir volum.

Quadre III. Fons elaboració pròpia.

CINQUENA ETAPA: NATURALISME	
Duració:	Dels 12 anys en endavant.
Espai:	○ La terra i el cel, s'uneixen a través de la línia de l'horitzó. ○ Sensació de profunditat. ○ Superposició.
Figura humana:	La representació humana ja és proporcionada, amb cert moviment.
Temes:	○ Real, artístic o fantàstics. ○ Escultura abstracte. ○ Caricatures socials. ○ Perspectiva del carrer.
Tècniques i materials:	Tots tipus de materials.
Colors:	Utilitzen més matisos, i gran utilitat de la llum i l'ombra per donar volum o crear un segon pla.

Quadre IV. Fons elaboració pròpia.

2.4 ELEMENTS D'INTERPRETACIÓ DEL DIBUIX

Els dibuixos dels infants estan formats per gargots, aquestes línies semblen incomprensibles, sense cap interpretació, però són en realitats senyals que el nen o nena està transmetent, sobretot els seus pares o rols de referència.

Cada traç d'un dibuix té un sentit particular i concret, això ho veiem per exemple, quan li preguntem a un nen de tres anys que ha dibuixat, ens diria "aquest és el papà, aquesta

la mamà i aquí està el gat”, però nosaltres sol veiem mil gargots exactament iguals sense cap sentit, aquestes línies per a ell tenen sentint i coherència. En el seu conjunt els gargots formen una història.

En el punt anterior hem vist que podem trobar cinc fases durant l'evolució de l'escriptura d'un infant. A l'hora d'analitzar els dibuixos, les dues primeres etapes tindran unes proves o uns indicadors diferents per analitzar, les habilitats o les capacitats motrius de l'infant tindrà unes destreses o unes altres, i farà que uns ítems siguin més rellevants que d'altres. A partir de la tercera fase, és a dir, el primer cicle d'educació primària, els infants comencen a tenir unes habilitats adquirides, i fa que el patró d'anàlisi sigui el mateix.

Per analitzar els dibuixos s'utilitzen diverses proves, l'arbre, el dibuix, la casa, etc. Nosaltres en aquest TFG ens centrarem a aprofundir i treballar característiques dels dibuixos de la primera i segona etapa, i un parell de les darreres fases.

Aquestes proves de diagnòstic són extretes del llibre “Garabatos” dels autors Crotti E. i Magni A. (1996):

2.4.1 En l'etapa del gargot

En aquesta etapa el nen se sorprèn del que és capaç de fer. Per ells aquest moment estan celebrant el naixement de l'escriptura, és un acte primitiu però carregat de sentit i sentiments.

En dibuixar sabem que el nen transmeten molts missatges junts, és important observar-los detalladament per poder interpretar-los. Aquestes són diferents aspectes que podem tenir en compte:

- **El mode:** és important avaluar si el nen agafa el llapis amb força o d'una manera relaxada. Si el nen l'agafa en força, podem veure eu que el nen té diferents tensions sense resoldre, en canvi si l'agafa de manera relaxada l'infant presenta, una expressió de motricitat lliure i tranquil·la.
- **L'espai:** quan podem observar tot el full pintant, ens indica confiança, extravertit, i desig de créixer. Si veiem una part de paper en blanc, on no ha dibuixat cap gargot, ens està indicant por, introvertit i tímid.
- **El punt d'inici:** també és molt important observar en qui punt del dibuix ha començat a dibuixar gargots. De forma habitual els nens comencen al centre del

paper, això indicia com es percebi ell en el món exterior. Si no ha començat a dibuixar al mig ens podem, trobar en un cas de timidesa.

- **El traç:** podem trobar un traç segur o al contrari un traç tremolós. En el primer cas el nen ens està indicant agilitat davant del moviment, la llibertat per explorar i per tant per dibuixar. En el segon cas, pot assenyalar alguna por, normalment inseguretat en què el dibuix no sigui aprovat pels adults. En aquests casos ens trobem davant de situacions d'educació molt exigent.
- **La pressió:** quan dibuixen podem aplicar més o menys força sobre el paper. Molt poca força, que fa que quasi no es percebin les línies dibuixades, indica un nen o nena sensibles. En canvi, quan s'aplica molta força ens indicia molta energia, i la necessitat d'omplir tot el paper.
- **La forma:** el cercle, els angles, i les línies que dibuixen els nens són expressió de la manera de com se senten en el món, i de com es va desenvolupant.

2.4.2 En el preesquemàtic

Una vegada acabada la fase del gargot, al mateix que temps que va madurant la seva estructura psicomotriu, elabora espontàniament dos tipus d'expressió: les formes i les figures.

Es tracta d'un tipus de comunicació complexa i estructurat que implica a l'infant d'una manera activa. D'aquesta forma, el nen pot expressar les seves emocions, i al mateix temps pot plasmar en el paper un dibuix sobre els personatges de la seva vida, fins i tot pot situar els personatges al seu gust, excel·lir-los, engrandir-los, esborrar-los, etc.

En aquesta etapa de l'infant, ell busca l'aprovació dels referents, si seguidament de fer el dibuix ell aconsegueix una aprovació, es reforçarà en ell un sentiment de seguretat i autonomia.

Arribat aquest punt del dibuix el nen o nena interpreta el paper com un lloc al qual representa una escena, sigui real o imaginària. Comencen a tenir l'habilitat de crear formes i figures, dintre d'aquesta etapa es fa l'anàlisi segons el que ha dibuixat, acostumen a ser objectes, mitjans de transport o animals. Aquestes són alguns dels significats dels possibles elements entre molts més:

- **Cotxe:** avui dia el cotxe és un símbol de rapidesa i de poder. Els nens són qui més vegades dibuixen cotxes sigui amb ells o amb els seus pares al volant. Quan un nen dibuixa cotxes vol dir que està intentant mesura les seves pròpies forces i la seva independència respecte a la realitat exterior. Té la necessitat de separar-se de gent que és opressiva o nens de la seva edat massa infantils, el nen o la nena desitja créixer més ràpidament, i vol evitar a la gent que l'impedeixi fer-ho.
- **Vaixells:** en aquest cas els vaixells són símbols de voler protecció o evitar una preocupació durant una estona. El vaixell al nen li transmet pau i tranquil·litat, fa que l'infant tingui ganes d'estar en un vaixell on percebi la profunditat del mar. Dintre d'aquestes situacions ens trobarem davant d'un nen sensible i amb molta imaginació que presenta la necessitat de seguretat.
- **Tanc:** com és evident és símbol de força, però en aquest cas és una força que intenta amagar una fragilitat interior. A la vegada el tanc també és símbol d'agressivitat. El canó del tanc representa que l'infant està preparat per apuntar a qualsevol cosa de manera real o imaginària pugui ferí la seva susceptibilitat.

Però, a la vegada aquest estil de dibuixos ens estan indicant una preocupació, l'infant està preparat per actuar quan aquesta es faci cada vegada més real. En aquestes situacions el nen es tranquil·litzarà i reforçarà quan els seus referents comencin a donar-li més autonomia, però sense oblidar que encara és un nen o nena.

A més si en aquesta etapa de l'evolució del gargot de l'infant li demanem que dibuixi un animal ens transmetrà diferents coses sobre ell:

- **Gat:** El nen que escull el gat té com a característica principal l'amabilitat i ser una persona molt artística. Li agrada la vida tranquil·la. És amigable, i acostuma a tenir molt bona relació amb els nens de la seva edat, perquè els hi inspira tranquil·litat.
- **Gos:** El que escull dibuixar un gos, presenta un caràcter de bona persona, legal, amb dependència de les persones del seu entorn. La seva generositat, es basa en la necessitat de veure's envoltat de molts amics. Això és un problema, perquè quan no aconseguir aquesta felicitat a l'estar envoltat de molta gent, és possible

que agafi períodes de tristesa, per no haver aconseguit el seu objectiu, o la situació que ell s'imaginava.

- **Serp:** Aquest animal és escollit molt poques vegades i quan el dibuixen acostuma a ser de manera puntual i espontània. La serp és un símbol de sexualitat i sempre s'ha considerat com un animal màgic per la seva habilitat en canviar la pell i així renovar la seva imatge. El nen que dibuixa la serp, acostuma a tenir una gran capacitat de càlcul mental junt amb una gran memòria, i té característiques de nen tímid, ja que abans d'intervenir medita molt bé el que dirà.
- **Drac:** El drac representa un símbol de poder. El nen que el dibuixa acostuma a tenir un bon caràcter, assumeix les seves obligacions sense queixar-se, i sempre intenta resoldre les situacions més complexes. És obert, sociable i té la necessitat de cridar l'atenció de molta gent.
- **Micos:** Aquesta representació significarà una personalitat intel·ligent, i a la vegada ingènua i astuta. El nen que dibuixa micos tindrà una gran capacitat de versàtil, que serà de gran ajuda a mesura que vagi creixent.

2.5 EL TEST DEL PERSONATGE

Pel nen el dibuix és una expressió concreta dels seus sentiments i emocions. En aquest punt ja hem arribat a la fase, on podem dur a terme proves concretes que simbolitzen dibuixos específics com ara una casa, una figura humana, un arbre, etc. I aquestes són vàlides per totes les edats. Ens centrem en el que hem demanat que representi en el dibuix, i a partir d'aquí analitzem les seves característiques.

Gràcies a l'anàlisi dels dibuixos dels nens podem comprendre el que l'infant vol comunicar o el que ell creu o pensa, sobre diferents temes. Per això en aquest treball de fi de grau analitzarem diferents dibuixos típics que s'utilitzen com a proves dintre de la grafologia infantil, treballarem el personatge i la casa.

A l'hora de dibuixar una persona, el nen s'està representant a ell mateix de manera subconscient, a partir d'expressar la percepció que té de el seu esquema corporal i dels desitjos que l'acompanyen. Normalment, és senzill percebre la similitud del dibuix amb la persona que l'ha fet.

Per dur a terme aquest test, tal com ens diuen els autors, l'infant sol necessita: un llapis, una goma, una maquineta, colors i fulls. I al nen simplement se li ha de donar la tasca de què dibuixi un personatge ho millor que pugui.

La informació de la prova test del personatge ha estat extreta del llibre de Garabatos dels autors Crotti E. i Magni A. (1996), i de l'article de l'autora Zufiaur-Bolinaga, O. (2014), "potencialidades del dibujo infantil en las aulas de Educación Infantil"

2.5.1 Comprovació de l'etapa evolutiva

Una vegada fet el dibuix podem analitzar diferents coses. En primer lloc, podem detectar el punt on es troba l'infant dintre de l'evolució del dibuix, a partir de diferents trets del personatge que hagi dibuixat, seguidament podem veure una taula de diferents característiques tant de diferències de nen o nena, com de les diferents edats per diagnosticar en quina etapa del dibuix es troben, aquesta taula l'he extret del llibre Garabatos, dels autors Crotti E. i Magni A. (1996: 71):

NENA	NEN
3 anys	
Home amb el cap gros	Home amb el cap gros
4 anys	
Cap Ulls Tronc Braços Cames	Cap Ulls Dibuix orientat
5 anys	
Boca Nas Braços enganxats al cos Pues Vestits de colors	Nas Cos llarg Braços i enganxats al cos Peus Vestits de colors
6 anys	
Cabell Cos llarg Braços formats per dos traços Cames formades per dos traços	Colors del rostre realistes Boca Braços formats per dos traços Cames formades per dos traços

Pantaló o faldilla Sabates	Pantaló
7 anys	
Colors del rostre realistes Dits	Dits Sabates
8 anys	
Ulls elaborats Cos ben delineat Coll Braços proporcionats Cames proporcionades Posició correcta dels braços Cames flexibles Manigües i pantaló del mateix color	Braços proporcionats Cames proporcionades
9 anys	
Boca elaborada Coll ben definit Sexe definit Cintura	Boca elaborada Nas elaborat Cos ben delineat Sexe definit Posició correcta dels braços
10 anys	
Ulls de la mateixa mida Espatlles Cap ben proporcionat Palma de la mà Cinc dits Es reconeix l'edat	Ulls elaborats Palma de la mà Posició natural dels peus Cames i pantaló del mateix color Edat reconeixible
11 anys	
Ulls a la mateixa altura Pentinat Posició natural dels peus	Ulls de la mateixa mida Coll Espatlles Estatura
12 anys	
Ulls de la mateixa altura Ulls amb detalls Boca vermella	Pentinat Figura personalitzada

Quadre V. Fons elaboració pròpia.

2.5.2 Mida i posició

Una vegada analitzat en quin punt de l'evolució del dibuix es troba l'infant passem analitzar la mida del dibuix, aquesta ens indica el següent:

- **Mida petita:** indica una percepció negativa d'ell mateix. L'infant es considera molt poca cosa, i no creu en ell mateix, ni en les seves capacitats. És un signe de timidesa.
- **Mida gran:** quan el personatge ocupa més de la meitat del paper, ens indica un sentiment de seguretat i de confiança en ell mateix. Un caràcter extravertit, que en casos extrems pot ser invasiu.

És important tenir en compte que l'edat i el sexe de l'infant s'ha de tenir en compte. És normal que a la primera etapa els dibuixos siguin grans, ja que els nens encara no tenen una percepció correcta del paper i de la seva mida.

Pel que fa a la posició del dibuix, cada zona del paper ens indicia un significat específic i concret, segons en quina part dibuixi el subjecte ens estarà transmetent una cosa diferent.

Aquí podem veure una representació del significat de cada zona del paper segons els autors Crotti E. i Magni A. (1996: 72), del seu llibre "Garabatos":

<i>Zona superior</i> Pensament	Record	Imaginació	Somnis
<i>Zona mitjana</i> Realitat	Orígens	Egocentrisme	La projecció del jo al futur
<i>Zona inferior</i> Materialitat	Pors	Inseguretat	Desitjos
	<i>Zona esquerra</i> Passat	<i>Zona centre</i> Present	<i>Zona dreta</i> Futur

Quadre VI. Fons elaboració pròpia.

2.5.3 Les proporcions del dibuix

A partir, d'haver analitzat aquests dos apartats, passem al següent: analitzar les proporcions del dibuix. Quan parlem de proporcions ens referim a les proporcions entre el cap, el tronc i les extremitats, així com entre diferents detalls d'altres elements, com per exemple, la mida dels ulls junt amb la mida del cap.

No hi ha regles exactes a l'hora d'analitzar la proporció, ja que no podem trobar cap proporció justa, ja que el nen anirà adquirint les proporcions a mesura que vagi agafant habilitats gràfiques. Per això sol destacarem algunes desproporcions importants:

- **Cap gran:** indica una necessitat de canvi, ja sigui en l'àmbit nutritiu (cap gran és una boca gran), o nivell de comunicació. És comú que els nens que dibuixen personatges amb caps grans els hi agradi destacar per sobre dels altres infants.
- **Cap petit:** aquesta significa una falta de gana, moltes vegades ve provocada per experiències viscudes anteriorment que han provocat aquest estat actual.
- **Coll molt gran:** en aquest cas, un coll excessivament llarg ens indicia una necessitat d'explorar, de descobrir que passa al seu voltant per seguidament imaginar-se un món millor. Aquest tret és característica d'infants que acostumen a separar-se de la realitat.
- **Braços llargs:** els infants que dibuixen braços molt llarg són aquells que tenen una necessitat de comunicar-se, de conèixer a més gent, d'agafar a totes les persones i objectes que va trobant a mesura que va descobrint el món. Indica excés d'afectivitat.
- **Braços curts:** els nens expressen d'aquesta manera por a trobar-se amb altres, a causa de la seva inseguretat i timidesa, totes aquestes característiques acaben provocant dificultat en les relacions socials.
- **Mans grans:** les mans grans serveixen per acariciar, tocar, manipular, però també per pegar, és per això que en aquests casos ens podem trobar diferents significats, tot i que en tots els casos ens indicia la necessitat d'intercanvis i contactes intensos.
- **Cames llargues:** l'objectiu de les cames en el cos humà es aportar estabilitat i moviment. Si les cames són molt llargues, representa una necessitat de

seguretat. Si són excessivament llargues, pot indicar un desig de créixer més ràpidament.

- **Cames curtes:** indiquen seguretat i resistència física. En aquest cas ens trobem a un nen o nena amb les idees clares, i amb els peus sobre la terra.
- **Ulls grans:** Arran d'uns ulls grans l'infant presenta característiques de voler controlar tot al seu voltant, i a la vegada curiositat per voler descobrir més coses. Aquests aspectes inclouen també sentiments.

2.5.4 Traç gràfic

A l'hora d'analitzar el dibuix de la representació del personatge és important observar el traç gràfic de l'infant, ja que defineix tant la forma com la pressió que el nen o nena està aplicant sobre el paper. El traç és un aspecte que permet al grafòleg, captar alguns trets propis del dibuixant i a la vegada percebre si hi ha aspectes emocionals que estiguin provocant interferències, siguin pròpies de l'infant o externes. Aquestes són algunes característiques del traç gràfic que podem observar:

- **La forma corba:** ens indica que un nen amb grans capacitats d'adaptar-se al seu entorn. És extravertit i depèn de l'opinió i aprovació dels altres. El seu caràcter obert afavoreix a les relacions amb altres nens de la seva edat, no té problemes amb socialitzar amb ells.
- **La forma angular:** la utilització d'angles provoca nombres mesures geomètriques en el dibuix de l'infant, això fa que la figura humana tingui una semblança a un robot. Aquesta característica en el dibuix ens indica tendència a destacar els contorns, vol dir improvisació i immediatesa. És probable que aquest infant estigui tenint una educació basada en l'ordre.
- **Una pressió fluixa:** ens indica una gran sensibilitat. Són nens en què un petit estímul afavoreix en el seu creixement, però quan aquest és negatiu pot provocar moltes frustracions.
- **Una pressió forta:** és típica del nen que afronta la vida i les seves experiències amb valor, entusiasme i decisió. No té por del seu entorn, està segur de si mateix i normalment actua de manera impulsiva i sense reflexionar.

- **Una pressió mitjana:** aquesta pressió és el punt mitjà entre la pressió fluixa i la pressió forta, és a dir, ni excessiva ni insuficient. Ens mostra un equilibri d'energia dedicada a aconseguir els seus objectius.
- **Pressió continua:** un nen o nena amb la mateixa pressió durant tot el dibuix, ens indica un infant disponible, que confia en tot allò que estima. El seu caràcter és obert, sociable, afectuós i poc conflictiu. Aquesta fluïdesa anirà augmentat a mesurar que vagi creixent.
- **Pressió irregular:** la pressió fragmentada, és una pressió inconstant que ens mostra una irregularitat en l'esforç que fa l'infant, i una facilitat en la distracció. L'infant necessita seguretat i no se li ha de posar tasques d'un gran període de temps, sinó petites tasques curtes, repartides.

2.5.5 Anàlisi del caràcter

Ja hem parlat, de l'evolució del dibuix, de la mida, de les proporcions i de la pressió. Finalment, l'últim punt però un dels més importants és l'anàlisi total del dibuix. És a dir, el significat de cada element. Aquestes són algunes característiques que ens proporciona:

- **El cap:** representar els sentiments del nen cap a la figura de la mare, però al mateix temps també és un símbol de la percepció que té d'ell mateix. Un cap gran ens indicia una tendència egocentrista, fins als sis anys acostuma a ser normal, però més endavant acostuma a ser un problema. Si el cap és petit, ens mostra un caràcter tancat. L'infant presenta dificultats en les relacions i una personalitat tímida.
- **Detalls de la cara:** aquests han de veure amb la comunicació i l'intercanvi d'estímul amb el món exterior. Una cara sense cap senyal ens indicia que l'infant té dificultats per expressar i manifestar els seus sentiments.
- **Els ulls:** aquests són els encarregats de transmetre la força que el nen utilitza amb el contacte amb els altres, així com una curiositat intel·lectual. Si són petits indiquen por a la comunicació i desconfiança, sobretot amb els adults. Si els ulls estan tancats, ens indiquen una persona egocèntrica. I en el cas que els ulls siguin grans és característica d'infants amb agressivitat però cap a l'exterior.

- **La boca:** aquesta és la via d'alimentació, a través d'ella l'infant rep el seu aliment, però també és per on fa petons i per on dur a terme senyals d'afecte. Si en el dibuix el nen o nena no ha dibuixat la boca, ens està indicant un sofriment a causa de les carències afectives. En canvi, una boca dibuixada d'un color vermell intens, ens mostra agressivitat.
- **Les dents:** aquest és un símbol d'ira, ja que mostren la necessitat de mossegar a alguna cosa o algun nen o nena que és responsable de les seves preocupacions o molèsties que li ha fet experimentar.
- **Les orelles:** poden significar la necessitat d'escolar per aprendre o bé per un signe de curiositat o també per un inici d'un problema auditiu. Indiquen l'atenció que li ha posat l'infant en la realitat exterior. Si són grans, és senyal d'una autoestima pobre.
- **El cabell:** en aquest cas si ens trobem un cabell llarg, ens indicia viabilitat i força, en el cas de les nenes ens indica un desig d'agradar, de crear un grup d'amics i amigues grans, o de voler semblar-se alguna ídola famosa.
- **El coll:** és la zona intermèdia entre el cap i el cos. Si és allargat, pot indicar-nos un creixement real o desitjat, o una necessitat de posar-se per davant, de destacar. En canvi, un coll ben dibuixat significa que l'infant vol manifestar la seva autonomia, i la seva capacitat per oposar-se a l'entorn. En el cas que el subjecte no hagi dibuixat el coll, ens indicia una emotivitat abundant.
- **Les cames:** simbolitzen la seguretat del nen. En dibuixar-les posa n'evidencia la seva capacitat de resistència i d'estabilitat. Si són llargues, inclús massa llargues, pot ser un símbol de la necessitat de sentir-se gran, de créixer. Si són curtes, ens assenyalen por o rebuig al creixement i desitj de sentir-se encara protegir pel seu entorn familiar. En el cas, que el subjecte hagi dibuixat les cames simètriques, nens indicia una perfecció física real. Si en canvi, les ha dibuixat creuades, ens està indicant un conflicte de naturalesa sexual.
- **Els peus:** ens mostren l'estabilitat i la seguretat. Si són grans i es troben ben recolzats en el terra, ens indiquen seguretat i solidesa. I al contrari, si són petits o no existeixen, és una clara mostra de por.

Seguidament podem trobar una taula que resumeix les característiques del dibuix segons cada caràcter que pugui tenir l'infant, pot tenir trets de més d'un caràcter a la vegada. Aquesta taula l'he extret del llibre Garabatos, dels autors Crotti E. i Magni A. (1996: 98-101):

ANÀLISI DEL CARÀCTER		
Agressivitat	Ansietat	Curiositat
Garres en lloc de mans Dents molt afilades Excessives ombres Silueta del perfil Mans tancades Boca perfilada de color vermell	Moltes esborradores Traç fluix o interromput	Ulls grans Orelles grans Ulls detallats
Decisió	Exuberància	Fragilitat
Traç segur i ferm Mentó evident	Cap gran Formes àmplies Extremitats inferiors ben dibuixades Molts detalls	Cos prim Pressió irregular Peus quasi no dibuixats
Expansivitat	Inseguretat	Por a créixer
Braços oberts Mans obertes i ressaltades	Absència de peus Traç insegur	Personatges de mida petita Utilització d'una part petita del paper
Timidesa	Sexualitat precoç	Pobresa d'expressió
Cara vermella Utilització d'una part petita del paper Personatge petit Abundància de color negre	Dents molt visibles Llengua fora Nas molt pintat Cabells llargs	Ratlles Traç fràgil Desproporcions Elements mal dibuixats

Quadre VII. Fons elaboració pròpia.

2.6 TEST DE LA CASA

Com he mencionat abans dintre la grafologia infantil s'utilitzen diferents proves de diagnòstic segons quins són els ítems que es volen analitzar. Més proves s'utilitzin millors conclusions es poden aconseguir. En el cas d'aquest treball de fi de grau nosaltres treballarem el test del personatge, detallat en el punt anterior, i el test de la casa.

El dibuix d'una casa per un infant implica un significat emocional important, tal com diu l'autor Hammer (2004:7) "La casa es considera un lloc d'habitatge, el relacionem com la vida de la llar i les relacions familiars" per això el dibuix de la casa té un significat important en la infància, representa la manera de viure del nen o nena, la relació amb els seus pares, com es defineix ell en el nucli familiar, i la forma en què ell és situa i interpreta el món exterior.

L'autor Cerro Jiménez, S. M. (2019: 15) també està d'acord amb la importància d'aquest dibuix i creu que aquest test ajuda al grafòleg a obtenir pistes sobre el món interior dels nens i nenes, com es veuen a ells mateixos i com es relacionen amb el món que els envolta.

En conclusió, podem afirmar que a través d'aquest test, el test de la casa, podem avaluar sobre la personalitat de l'infant, les seves emocions i la relació amb el seu món exterior, a través de petits detalls en el dibuix.

D'igual manera que el test del personatge, per dur a terme aquest test l'infant sol necessita un llapis, una goma, una maquineta, colors i fulls. En aquest cas és important que el nen o nena realitzi el dibuix sense regles ni esquadres, de tal manera que no perdi l'espontaneïtat del dibuix i límit les possibilitats interpretatives.

2.6.1 Evolució del dibuix

Al principi, quan els nens encara no tenen un domini del gargot, és normal que el dibuix no estigui molt ben definit, a poc a poc va adquirint aspectes cada vegada més detallats i evolucionat que ens permetran aconseguir una interpretació adequada.

Seguidament, detallaré segons els autors Crotti E. i Magni A. (1996: 126), diferents característiques que podem veure en el dibuix segons l'edat de l'infant, és important per comprovar que l'autor del dibuix es troba en l'etapa corresponent de l'evolució del dibuix per la seva edat.

- **Entre els tres i els cinc anys:** el dibuix mostra traços senzills i essencials que ens proporcionen molt pocs elements per la seva interpretació, encara que aquests poden ser molt significatius.
- **Entre els cinc i els sis anys:** la casa ja comença a ser molt més rica en elements i detalls, sense perdre l'estructura bàsica que ens serveix per a la interpretació. Pot ser gram, petita, amb un traç dèbil o ferm, etc.
- **Els set anys:** el dibuix de la casa ja comença a integrar-se en un entorn enriquit d'altres elements, com el sol, arbres, núvols, un camí, etc.

A l'interpretar el dibuix de la casa hem de tenir sempre en compte que es tracta d'un test de projecció, és a dir, el nen s'està projectant a ell mateix en el dibuix, independentment de l'edat que tingui, això fa que ens puguem trobar dibuixos molt rics en detalls realitzats per nens petits, i en canvi cases molt buides dibuixades per infants més grans.

2.6.2 Mida i posició del dibuix

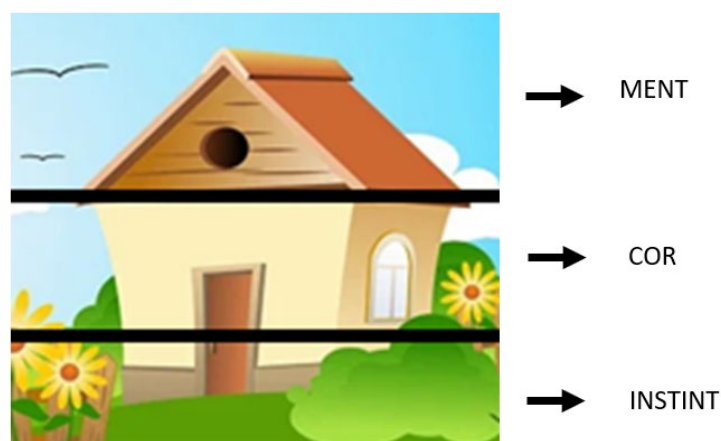
Una vegada analitzat en quin punt de l'evolució del dibuix es troba l'infant passem analitzar la mida del dibuix, aquesta ens indica el següent:

- **Una casa gran:** és símbol d'alegria i de benestar. Ens trobem davant d'una casa acollidora i amb hospitalitat.
L'infant que dibuixa una casa gran ens està dient que espontani, i que s'obre a la vida i a la naturalesa. El seu caràcter és impulsiu i càlid, i és capaç de mostrar afecte i ser amigable. La seva casa sempre estarà oberta i a disposició dels seus amics, ja que li agrada que estigui plena de vida i de calor. Podem definir al nen com extravertit i altruista.
- **Una casa petita:** és símbol de recolliment i d'intimitat, que ens reconforten en els moments de cansament i de fatiga.
En aquest cas l'infant presenta un caràcter introvertit, tot i que no tancat, i tímid. Abans d'afrontar les seves obligacions que l'exigeix la societat o les relacions amb altres nens de la seva edat, té la necessitat d'una confirmació per part dels membres de la seva família. Per ell la família és la seva àncora, un refugi que li proporciona una sensació de seguretat i l'ajuda a sentir-se protegit dins les dificultats. Es tracta d'algú que per donar ho millor de si mateix i superar la seva timidesa, necessita suport familiar i confiança.

- **Un castell:** l'infant que dibuixa un castell en lloc d'una casa o una casa amb aspecte de castell posseeix un caràcter fort i està transmetent un missatge de poder, de riquesa i d'imaginació.

És el disseny típic d'un nen o nena que li agrada somiar i inventar personatges i amics imaginaris amb els quals acostuma a tenir moltes converses i aventures. Podríem estar davant d'un futur escriptor que sap trobar sempre l'element de la màgia, i de l'aventura. Posseeix un caràcter bo, generós i amable, però és possible que tingui dificultats amb els estudis, ja que es distreu amb facilitat.

Sabem que el significat del dibuix de la casa és l'un reflex d'ells mateixos, per tant cada part del dibuix significarà una part del nostre cos, tal com ens diuen les autores Laliena Carro, A., & Revilla Carrasco, A. (2018: 26), aquí podem veure un esquema d'equivalència en l'espai gràfic en el test de la casa amb el cos de l'ésser humà:

Il·lustració 1. Esquema dibuix casa. Imatge extreta de "pixabay" amb elaboració pròpia

2.6.3 Anàlisi del dibuix

Ara que ja hem tractat la mida i la posició del dibuix, junt amb la seva evolució, anem al punt més important d'aquest test: l'anàlisi total del dibuix. És a dir, el significat de cada element. Vives Gomila, M. (2006: 239), ens explica algunes característiques que ens proporciona:

- **Les portes i finestres tancades:** ens indiquen certa dificultat a sortir del refugi i a viure d'una manera lliure. Els nens que dibuixen la porta amb clau o les finestres amb reixes, es senten presoners d'una situació conflictiva que es

produeix el nucli de la família. Pot ser provocada per un excés de protecció per part dels pares, o bé una conseqüència d'una sensació d'abandonament. Normalment, es tracta de persones amb dificultats per expressar els seus sentiments i per relacionar-se amb els altres. Aquest tipus de dibuixos pot indicar un mal estar interior que pot tenir conseqüències en la salut física.

- **Una casa dibuixada en perspectiva:** aquesta característica en el dibuix mostra un problema relacionat amb la inestabilitat emocional, com un sentiment d'inferioritat o un condicionament educatiu que genera ansietat i falta de comunicació en si mateix.

Si la casa tendeix a créixer en direcció vertical, ens indica una certa tendència al judici crític, a vegades exagerat, i també una inclinació a la melancolia. Al contrari, si ens trobem que la casa creix en direcció horitzontal ens indica sentiment d'inferioritat, i rigidesa en el comportament.

- **Sostre pla o molt ample:** en aquest cas ens revela un problema en el nucli familiar. L'infant té la impressió d'angoixar-se, pot ser a causa que els seus pares siguin massa exigents, i a vegades pot reaccionar de manera agressiva.
- **Un traster:** ens indica que l'infant posseeix una imaginació molt viva però molt limitada a causa de les excessives prohibicions. El nen o nena es refugia al traster, on troba la tranquil·litat suficient i pot deixar anar la seva imaginació.
- **Una xemeneia amb fum:** aquesta característica al sostre de la casa ens està indicant que hi ha foc a l'interior de la casa, i que la família es reuneix al voltant per escalfar-se. Bona estabilitat emocional.
- **Una xemeneia sense fum:** en el cas que la xemeneia no tingui fum, o simplement no apareix en el dibuix ens està indicant absència de comunicació en el nucli familiar, el que fa que indiqui que l'infant té una falta de contacte afectiu i gratificants.
- **Una antena de televisió:** aquest objecte en el sostre ens indica que el nen posa molta atenció a tot el que passa al seu voltant. Estem davant d'un infant "con las antenas puestas".

- **La porta:** representa la forma en la qual estem en contacte amb el nostre entorn. Tancada i sense pom ens mostra prudència, timidesa i dificultats per relacionar-se. Si, al contrari, el pom estan molt visibles i localitzables ens indica que ens trobem davant d'un nen disposat i extravertit. Els poms i els panys ens revelen un sentiment de culpabilitat, una certa por al contacte, o a ser jugat.
 - **Dues portes:** a vegades ens trobem situacions on l'infant dibuixa dues portes una per cada banda de la casa, en aquest cas, ens pot indiciar un conflicte entre els pares, potser una separació o por, a què això passi.
- **Les finestres:** representen per l'infant la possibilitat d'observar l'entorn des de l'interior de la casa, i a la vegada ell és observat des de l'exterior. Per aquesta raó, és una expressió de la manera que té de comunicar-se, alterada sempre pels condicionants, les normes, i les prohibicions imposades per la família.
 - **Les finestres obertes:** ens mostren un infant curiós, obert cap al món exterior i que no té por de ser jutjat pels altres.
 - **Les finestres tancades:** ens indiquen una necessitat de protegir-se de les molèsties dels altres. És una mena de negació cap a les relacions de les altres persones.
 - **Una casa sense finestres:** aquesta característica agafa importància a partir dels cinc anys, significa que l'infant té la sensació de no poder afrontar la realitat a causa de l'educació tan asfixiant que està rebent. Ens trobem davant d'un infant molt protegit, i per tan fràgil.
 - **Finestres molt grans:** ens mostren un caràcter dominant que necessita grans espais on invertir tota la seva energia. Al contrari, les finestres que estan decorades amb cortines, o flors, ens indiquen un infant sensible, i tendre, amb gran sentit estètic i que li agrada la necessitat de causar una bona impressió.
- **Una casa amb una reixa al voltant:** ens indica que l'infant experimenta una certa sensació d'aïllament, provocada per possiblement una prohibició de portar gent a casa. O de trobar-se sempre en aquell entorn, sense gent de la seva edat.

- **Una casa envoltada d'arbres:** ens diu que l'infant té la necessitat de protecció, afecte i seguretat en l'interior de la seva llar. Els arbres tenen com a objectiu expressar la seguretat de l'exterior.
- **Una casa llunyana:** no té perquè ser petita, tot i que pot ser-ho. Una casa llunyana envoltada d'un paisatge ric i ple de detalls, ens indica tristesa. L'infant està sentit un allunyament emocional, no té perquè ser real. Aquesta és la seva manera d'expressar una demanda d'atenció urgent.
- **Un camí:** la presència d'un camí mereix un estudi individual, ja que podem trobar un ventall d'opcions dintre d'aquesta característica del dibuix. El camí és una prolongació de la casa simbòlicament ens indica la possibilitat de sortir del nucli familiar i seguir el camí del món social. També, pot indicar que l'infant té el desig de voler tornar periòdicament a l'interior de la seva família, a causa que la vida del món exterior no li resulta suficient.
 - **Un camí tortuós:** aquest tipus de camí ens indica un caràcter exigent. És un nen o nena que vol comprovar cada detall ell mateix, si troba un obstacle, l'evitarà, ja que no li agrada demanar ajuda perquè és orgullós. Posseeix una intel·ligència selectiva i curiosa, i una certa habilitat manual.
 - **Un camí lineal:** si el camí va en direcció cap a baix, ens trobem davant d'un nen o nena de caràcter obert i que sap escoltar als altres. Accepta els suggeriments dels altres sense dificultats, i prefereix jugar en l'exterior, però li agrada tornar a casa.
 - **Un camí amb bifurcació:** ens mostra una certa incapacitat per elegir, a causa de la por de perdre l'afecte familiar. Normalment es tracta de nens o nenes oberts i comunicatius que volen sentir-se estimats i acceptats. Treballen bé en grup, però en silenci.
 - **Un camí amb bifurcació:** aquesta bifurcació ens indicia que l'infant està evitant ser jutjat, prefereix inventar-se excuses o evitar una situació abans d'haver d'enfrontar-se a una situació conflictiva. Són perfeccionistes, i tenen tendència a tancar-se en ells mateixos. Són capaços d'intentar fer mal a l'altre si algú critica el seu amor propi. Quan aquests infants tornen a casa, no sempre van bé les coses, el que provoca que a vegades

reaccionin negativament si no són rebuts com ells esperaven. Es tracta d'infants molt independents, però que s'integren molt bé en la societat.

2.7 ELS COLORS

A l'hora de dibuixar, a part de la importància del traç, de la proporció, o de la posició també juguen un paper molt important els colors. Ja que aquest ens pot transmetre un estat d'ànim puntual, una afinitat o característiques del caràcter d'un infant.

Quan parlem sobre l'influència dels colors no parlem sobre el seu efecte estètic o decoratiu. El que ens interessa del dibuix és el missatge que es dona l'inconscient o el conscient. És indiferent si utilitza els colors acord de la realitat, és a dir, pot pintar el tronc d'un arbre groc que no és l'important a destacar. És per això, que els colors és una eina de diagnòstic d'infants més petits (de 3 a 5 anys), ja que és l'etapa on la realitat no correspon al color del dibuix, a mesura que aquestes habilitats van evolucionant els infants intenten que els colors tinguin més semblança a la realitat.

Segons els autors Crotti E. i Magni A. (1996: 98-101), i la pàgina web psicodiagnosi en l'article "significado del color en los niños" (2020:07), cada color ens indicia unes característiques diferents:

- **El vermell:** El vermell és un dels colors preferits pels nens. El seu significat està gairebé sempre associat a la vitalitat, energia, valor, passió, excitació i, en general, a totes les emocions humanes. Si la seva presència es combina de manera equilibrada amb altres colors, és una mostra d'equilibri, emocions controlades i fins i tot de sana activitat. Un vermell molt dominant sol indicar ambició, manca d'autocontrol, gust pel risc, irracionalitat, sexualitat prematura (segons edat), etc.

Un vermell molt fort, dominant en el dibuix, acompanyat de traços angulosos i poca definició del dibuix, ens podria assenyalar: hostilitat, agressivitat, transgressió de les normes i fins i tot violència.

- **El groc:** Quan predomina aquest color en el dibuix pot assenyalar-nos l'existència de certes tensions o situacions de conflicte, normalment en l'entorn familiar o amb alguna de les figures de referència (especialment el pare). El groc és un color intermedi que inconscientment ens indica precaució, cautela. També transició d'una situació a una altra. Si el groc forma part, sense predominar sobre

els altres, del dibuix, pot interpretar-se en clau d'energia, dinamisme, adaptació i fins i tot creativitat.

- **El taronja:** Aquest color expressa necessitat de contacte social i públic. El nen o nena que prefereix aquest color sol ser impacient i no li agraden els jocs de concentració. Els seus gestos i el seu llenguatge són ràpids i precipitats.
- **El blau:** En general, el blau és un color que transmet calma, serenitat, sensibilitat, absència d'impulsivitat, enteniment, capacitat per reflexionar. En definitiva, el predomini del blau en el dibuix pot ser entès com a capacitat de control sobre un mateix i intel·ligència emocional. Alguns nens el difuminen suaument per crear el cel o el mar (sensibilitat, afectivitat). Alguns autors afirmen que un excés de blau en els dibuixos podrien significar un indicatiu d'enuresi. És possible que alguns nens representin així, inconscientment, el seu problema d'incontinència nocturna.
- **El negre:** El negre és el color més fort i s'associa a la nostra cultura a diferents patrons contradictoris entre ells. El negre s'ha utilitzat tradicionalment per a representar el dol per les pèrdues familiars i la mort, però també suposa un color molt apreciat i utilitzat en moda actual per aconseguir dissenys molt elegants i sofisticats. Un predomini d'aquest color, ens indica una personalitat rebel, emotiva, patidora.
També pot ser que malenconiosa, pudorosa o amb la necessitat de destacar sobre els altres. Com veiem la seva interpretació s'ha de fer segons les claus contextuais de la resta del dibuix, ja que pot prendre diferents interpretacions. Si el dibuix presenta predomini del negre amb combinació del vermell, la hipòtesi més probable és que es tracti d'un infant impulsiu amb poca paciència, hiperactiu, tendències impulsives i / o agressives, especialment si va acompanyat d'un traç irregular, angulós i fort.
- **El verd:** El verd és un color principalment positiu que associem a tranquil·litat, repòs, esperança, a un gust per la natura, sensibilitat, etc. Com passa amb altres colors, pot prendre diferents tonalitats. Des del verd més clar (assossec, sensibilitat) al més fort (decisió, esperança) passant per moltes altres tonalitats. El predomini del verd o la seva utilització en elements que no correspon (per exemple per pintar l'aigua, cel, etc.) pot, però, assenyalar rebel·lia,

disconformitat, poca tolerància a la frustració. També desajust personal o emocional.

- **El rosa:** El color rosa no és exclusiu de les nenes. Nens i nenes fan servir aquest color més que altres quan es tracta de nens somiadors als quals els agrada viure en mons imaginats. Pot indicar la necessitat d'escapar de la realitat o bé ser un signe de creativitat.
- **El marró:** El marró és un color fort que pot adquirir diferents tonalitats i en base a això, tenir un significat diferent. Veiem el marró normalment en el tronc dels arbres. Un predomini del marró pot significar la necessitat de tenir "els peus a terra", visió realista de les situacions, prematura responsabilitat, etc.
També té tendències agressives (justificades com a defensives) si la tonalitat és molt fosca. El marró també pot indicar, segons context i configuració del dibuix: serietat, persistència, prudència i també intolerància.
- **El lila:** Podríem definir el color lila com el més espiritual de tota la gamma de colors. El seu significat s'associa bàsicament a una personalitat idealista en el qual predominen uns principis siguin ètics, religiosos, morals o d'altre tipus.
També suposa una expressió inconscient de desig, domini de les passions i fins i tot malenconia o tristesa. En els infants no és molt habitual trobar-ho de forma dominant. Un predomini del color lila en el dibuix infantil, encara que no és molt habitual, s'ha relacionat amb l'expressió d'un malestar intern relacionat amb uns patrons educatius, per part dels pares, excessivament rígids i intolerants. Això crea en el nen o nena temors al no veure's capaç d'aconseguir satisfer plenament les esperances dels seus progenitors.

2.8 LA GRAFOLOGIA INFANTIL EN L'EDUCACIÓ

Tal com hem mencionat en la primera part del marc teòric, la vida de l'infant es pot observar a través dels seus traços, especialment en els seus primers anys de vida, ja que és quan el traç és més espontani, i per tan ens proporciona més informació. Tot pot ser interpretat i valorat. Els gargots ofereixen informació per la seva mida, color, disposició, desenvolupament i freqüència. Els dibuixos en si representen situacions, desitjos, necessitats i fantasies.

Ara que ja sabem com funciona l'eina del dibuix infantil i com la podem interpretar i avaluar, ens centrarem en la segona part important d'aquest marc teòric: la grafologia en l'educació, i el paper important que té el docent a l'hora d'interpretar aquesta eina de detecció de necessitat.

La grafologia infantil o grafopsicologia infantil té una gran importància dintre el món educatiu, ja que segons l'autor Zufiaur-Bolinaga, O. (2014:25). Està centrada a orientar i proporcionar una gran quantitat d'informació en la detecció i tractament de trastorns d'escriptura que es poden manifestar al llarg de l'etapa escolar.

Aquesta ciència pot millorar el rendiment escolar a través de detectar alguna dificultat a través del diagnòstic d'un dibuix, i a partir d'aquí crear un pla de treball segons les seves necessitats.

Tal com explica l'autora Stillitano, M. (2013: 01) en el seu article "dibujo libre", en els darrers anys l'ús del dibuix infantil com a eina de diagnòstic està sent cada vegada més freqüent, gràcies als bons resultats que està portant.

Un resum dels àmbits de la utilitat més usual dels dibuixos infantil en les aules d'educació infantil, segons l'autora Zufiaur-Bolinaga, O. (2014: 25-30), són els següents:

- **Contribució al desenvolupament:** L'acció de dibuixar posa en joc funcions neuropsíquiques molt complexes, que contribueixen al desenvolupament integral de l'infant. Així, el procés del dibuix ajuda a desenvolupar capacitats cognitives, motrius, afectives, socials, o expressives, així com a treballar la personalitat de l'infant.

A partir del desenvolupament del dibuix, és desenvolupant habilitats com:

- Desenvolupament de la coordinació. Va adquirint fluïdesa a utilitzar les eines necessàries per a l'evolució del dibuix. A més, ha de començar a ser conscient de l'espai i les dimensions que té per dibuixar i gestionar-lo.
- Desenvolupament de la motricitat. Junt amb el de la coordinació, l'infant aprendrà agafar el llapis, a flexionar els dits, a moure el canell segons què vol dibuixar, etc.
- Millora l'atenció i la concentració.
- Estimula la creativitat, l'expressivitat, i la imaginació. Per molt que l'expressivitat sigui a través del llenguatge no verbal, l'infant aprendrà a transmetre el missatge a partir d'un canal de comunicació diferent.
- Funcions emocionals. Aporta autonomia i autoconfiança, i ajudar a la detecció i regulació d'emocions.

- **Aproximació al món interior dels alumnes:** El dibuix lliure fa que ens permeti accedir al món interior dels alumnes, ja que és on ells plasmen aspectes de la seva personalitat, de les seves percepcions, de les seves pors, del que els hi preocupa, etc.
Els dibuixos dels nens o nenes ens serveixen per conèixer que saben els nens, o fins a quin punt tenen coneixement sobre un tema en concret, que potser no ens poden transmetre a través del llenguatge verbal, per no tenir encara les capacitats suficients o en casos de problemes de comunicació.
A través de tota aquesta informació fa que els docents puguin dur a terme un pla de treball amb una major personalització de les necessitats de cada infant. Podrem conèixer si les habilitats que cal treballar de l'alumne/a.
- **Informació sobre el desenvolupament de l'infant:** podem utilitzar el dibuix per comprovar si l'infant adquirint les habilitats a nivell motriu, cognitiu i emocional, corresponents a un nen/a de la seva edat. A partir d'aquesta informació podrem analitzar si el punt de maduració de l'Infant és positiva, junt amb estudiar l'evolució i progressió durant un període determinant.
- **Detecció de desequilibri emocional:** quan utilitzem el dibuix de l'infant com a eina per entrar en el seu món interior, també podem veure com es troba ell emocionalment. Podem percebre si l'alumne/a té preocupacions greus o si està patint traumes. Moltes vegades per l'infant és més senzill transmetre-ho així perquè li proporciona una major intimitat, i una manera més senzilla de transmetre com es sent. El docent pot detectar en els dibuixos dels seus alumnes característiques que poden correspondre a desequilibris emocionals inclús abans que ells mateixos ho hagin manifestat en el comportament.
- **Detecció i tractament de malalties i trastorns:** A més dels desequilibris emocionals, diferents camps de la psicologia i la medicina han comprovat que la validesa d'un dibuix junt amb altres recursos per detectar algunes malalties o trastorns. Com per exemple, que el nivell cognitiu o les habilitats per dur a terme segons quins traços no correspongui a les característiques dels dibuixos de la seva edat o tingui dificultat per agafar el material per dibuixar.

- **Educació artística:** Les aules d'educació infantil es caracteritzen per la seva facilitat per treballar de manera integral, és a dir, diverses assignatures a la vegada i no de manera individual cada una això assegura èxit en l'aprenentatge de l'infant i millors resultats d'aprenentatge. Això fa que el dibuix estigui inclòs en diferents moments i tingui més d'un objectiu. Això fa que el nen treballi més l'expressió i aconsegueixi un millor desenvolupament integral per activitats que se centrin en processos creatius.

2.9 ELS DOCENTS

Segons l'enciclopèdia catalana el terme docent està definit com a “persona que es dedica a l'ensenyament d'un art, una ciència o una llengua, etc.”, per tant, entenem que és un professional que té l'objectiu d'exercir un ensenyament, com a tal té l'objectiu que els seus alumnes aprenguin.

El problema està en el fet que no tots els alumnes tenen els mateixos tipus d'intel·ligència, tal com diu l'autora Camiña (05:2006), David Beckham i l'Albert Einstein tenien coses en comú, una d'elles la seva intel·ligència, però això no vol dir que tinguessin el mateix tipus d'intel·ligència, Einstein tenia una intel·ligència matemàtica, i Beckham corporal. El fet de tenir diferents tipus d'intel·ligències tenien diferents tipus de necessitats educatives, a cada un d'ells els hi anava millor aprendre d'una manera o d'una altra. Però tots dos eren molt intel·ligents, per molt que comptessin amb intel·ligències diferents.

Amb aquesta comparació que ens ha servit d'exemple, podem observar que cada alumne té unes característiques diferents, i que per tant adquiriria els coneixements d'una altra manera, o tindrà facilitat en uns aprenentatges, i dificultats en uns altres diferents. Per tant, una de les tasques més importants del docent, es comprendre aquest aspecte, i fer una anàlisi de les necessitats de cada alumne, per poder facilitar la seva etapa de l'aprenentatge.

El tema principal d'aquest marc teòric ha estat el dibuix infantil, aquest és una eina d'anàlisi de les necessitats de sobretot els alumnes d'educació infantil.

2.9.1 Com el docent fa la detecció de necessitats

El tema principal d'aquest marc teòric ha estat el dibuix infantil, aquest és una eina d'anàlisi de les necessitats de sobretot els alumnes d'educació infantil. Tal com hem mencionat a partir d'utilitzar-lo com a eina de diagnòstic podem trobar diferents necessitats de l'infant. En aquest punt tractarem de com el docent fa una detecció de necessitats.

El procés de detecció i gestió dels infants que poden presentar necessitats consisteix en tres fases:

La primera fase consisteix en la realització de la preavaluació orientadora de tot el grup, a través de qüestionaris o altres eines de diagnòstic com podria ser el dibuix, segons el curs i edat es passar un qüestionari o un altre. En aquestes proves s'analitza l'entorn més proper la família i els professors. Aquesta fase es desenvolupa de manera ràpida, còmoda, segura i senzilla.

La següent fase que trobem és l'avaluació pedagògica per part de l'orientador educatiu, aquesta fase aprofundeix en els infants que en l'anterior fase han sigut identificats amb alguns indicis de dificultats d'aprenentatge, o alguna necessitat específica.

En la tercera fase, trobem l'atenció individualitzada i intervenció per l'equip d'orientadors educatius. Una vegada ja han rebut tota la informació, i han pogut diagnosticar el problema real, ja poden començar a dissenyar un pla d'acció per una intervenció a temps i adequada a les necessitats de l'infant.

És important remarcar que la informació que reben per tal de dissenyar el seu pla de treball són els informes dels resultats de qüestionaris, fets de manera prèvia i la comparació de les estadístiques tant individuals com grupals, ja que podem veure diferents casos i fer la comparació pot ajudar a fer una detecció de necessitats de manera més àgil i eficaç.

2.9.2 Perfil del docent que fa una detecció de necessitats

El concepte d'educació basada en competències (EBC), és una metodologia d'aprenentatge que prioritza les competències que adquireixen els alumnes per sobre del temps que passen estudiant, i a l'aula. D'aquesta manera són avaluats a partir del domini de les habilitats que han adquirit, i dels resultats de l'aprenentatge.

L'educació basada en competències planteja atendre necessitats sobre l'aprenentatge de les persones de manera permanent, és a dir, per tot el llarg de la seva vida, i l'enfocament de les competències afavoreixen aquest aprenentatge (Tobón, 2008). Aquest model de formació basat en competències, assenyalen com la base del procés europeu de convergència, apunta al voltant de l'aprenentatge centrat en l'alumne.

Una de les característiques del model de formació basat en competències és la construcció d'un perfil professional. Entenem el perfil com el conjunt de coneixements, capacitats, habilitats, aptituds i actituds que ha de tenir el graduat per a un òptim acompliment professional (Hawes i Corvalán, 2005).

La professió docent té lloc en un marc d'una societat canviant, amb un ràpid nivell de desenvolupament i accelerat avanç de coneixements (Imbernón, 2006). En el canvi de cultura docent, el professorat requereix millorar la seva pràctica, la seva metodologia de treball; basar-se en la reflexió des de la seva pràctica fins a l'anàlisi crítica dels seus processos de planificació i avaluació d'aprenentatges de l'alumne.

El perfil professional d'un professor es realitza de tal manera que el professorat pugui solucionar les necessitats de formació integral de l'estudiant, amb atenció a la seva diversitat i vulnerabilitat.

Per tant, podem afirmar que el perfil del professorat que s'encarregui de fer una anàlisi de detecció de necessitats són aquells que sempre mostren un interès per metodologies innovadores i està constantment treballant en la seva formació, de tal manera que poden oferir solucions i alternatives als infants diagnosticats. A més, pugui comptar amb les competències del model de formació d'un perfil professional.

2.9.2 Mesures d'actuació i intervenció educativa

La finalitat de la utilització de mesures d'actuació davant d'un infant amb necessitat, es proporcionar una atenció individualitzada en el procés de l'educació i l'aprenentatge, sense modificar els objectius generals de cada una de les etapes educatives.

Les mesures d'actuació més destacables segons l'autora Aranda E. (12: 2015) que podem portar a la pràctica durant l'etapa d'educació infantil són:

- **Acció tutorial:** se centra en la planificació d'actuacions que possibiliten una resposta adequada a les característiques de l'alumnat en l'àmbit escolar, personal i social.

- **Estratègies d'ensenyament:** fan referència a grups de reforç en les àrees de caràcter instrumental i els agrupaments flexibles, és a dir, són el conjunt d'activitats educatives que complementen, consoliden i enriqueixen l'acció educativa ordinària.
- **Adaptacions curriculars:** és un recurs de caràcter ordinari basat a treballar la mateixa programació que els seus companys de classe establint modificacions d'algunes activitats, metodologia o de les tècniques i instruments d'avaluació. Aquesta actuació es dur a terme sobretot en alumnes amb necessitats educatives transitòries.

Aquests reforços, actuacions o estratègies que es proporcionen als alumnes amb necessitats educatives poden variar segons les necessitats de cada (alumne), ja que hi ha casos que sol es necessitarà ajuda individualitzada per tal d'adquirir aprenentatge difícil per a ells, i en canvi altres requeriran l'aplicació de mètodes i tècniques específiques.

En el cas de les necessitats més greus, els esforços es centraran en l'adquisició d'habilitats bàsiques com són: la solució de problemes, el desenvolupament de la memòria, comprensió lectora, processió de la informació, etc.

2.10 CONCLUSIÓ DEL MARC TEÒRIC

Un cop haver fet aquesta recerca a fons podem veure l'important paper que juga un dibuix infantil. A partir d'un símbol d'espontaneïtat i d'entreteniment, podem veure i percebre la situació de l'infant. Per això considero que hauria de ser essencial que en cada escola hi hagués un professional format en aquest camp, i es fes freqüentment un diagnòstic a partir d'aquesta eina.

A més, en aquest treball hem pogut veure quina interpretació té cada símbol dintre de cada test i encara és més curiós de veure-ho aplicat a la pràctica. Com l'infant a través de dibuixar els braços més grans o més petits ja ens està transmetent les seves emocions. O simplement a partir d'escollir un color o un altre.

A la vegada s'ha de tenir en compte que aquesta recollida d'informació i recerca s'han utilitzat fonts escrites per docents a partir de dur moltes anàlisis de dibuixos, per tant, considero important destacar que com més vegades sigui aplicada aquestes propostes d'eines per un mateix docent, millors resultats obtindrà.

I com a través de les diferents fases que pot dur a terme el docent per fer una detecció de necessitats, es pot utilitzar el dibuix com a qüestionari, i com a recurs per fer aquest procés de diagnòstic. A més, després de dur a terme una actuació per tal de treballar la necessitat al cap del temps repetit l'eina de diagnòstic per comprovar si les necessitats temporals han estat resoltes.

Cada vegada que anava avançant en aquest marc teòric em sorgien més idees per enfocar aquesta ciència i punts a treballar, amb això vull dir, que aquesta ciència té mil recursos i punts a tractar, ella compti amb molts tipus de test, i maneres diferents d'enfocar-ho. Des de fer un estudi de com l'infant dibuixa un arbre, mirant la mida, els colors, les branques, etc. A com el dibuixa, la pressió, el traç, la mida respecte al paper, etc.

Així que en aquest marc teòric heu pogut observar una petita part d'aspectes que he volgut centrar-me i destacar de la grafologia infantil, de les moltes més que hi ha.

3. DISSENY DE LA INVESTIGACIÓ

3.1 METODOLOGIA I PARADIGMA

Una vegada finalitzada la recerca del marc teòric és hora d'entrar a la part pràctica del treball. Comencem detallant la metodologia, on tenim com a objectiu principal, resoldre les preguntes de recerca presentades en la introducció del treball junt amb complir els seus objectius.

Durant aquesta investigació em centraré a analitzar el test del personatge en infants d'educació infantil, he escollit aquest test perquè el test de la casa encara són molt petits, i a més el test del personatge ens facilita molta més informació. Faré una comparació entre l'opinió dels docents de l'infant i el diagnòstic del dibuix, per finalment fer una observació de quina interpretació li dona al diagnòstic els professionals del centre.

Per dur a terme aquest procediment, es duran eines pròpies d'una investigació de **metodologia qualitativa**, ja que utilitzaré el qüestionari com a eina de recollida d'informació, i és un dels instruments d'aquesta metodologia.

Per tal d'urem a terme un **paradigma naturalista** o **perfeccionista**, ja que uns dels nostres objectius d'aquest estudi és la verificació d'eines de la grafologia infantil, i l'anàlisi de la utilització d'aquest diagnòstic.

L'objectiu de la metodologia qualitativa es proporcionar una investigació que permeti comprendre una sèrie de subjectes. A partir de les característiques d'aquesta metodologia podrem centrar-nos a comprendre el subjectes, en la comprensió de l'anàlisi individual del diagnòstic, en el cas del nostre treball, ens centrem de manera individual a analitzar cada dibuix. Utilitzarem aquesta metodologia, ja que farem l'estudi de diferents accions humanes i descriurem el que passa dintre d'interpretar i avaluar diferents tècniques.

A partir d'aquesta metodologia podrem comprendre el que el subjecte ens estan transmetent. El procés d'investigació és inductiu i investigador, és a dir, interactuarem amb els subjectes, participants i amb les dades que anirem recopilant.

La utilització d'aquests mètodes tal com diu l'autor Manuel, S. L. J. (2017: 12), "té com a objectiu comprendre la realitat educativa, inclús la que no es pot observar, a partir de trobar significats en les persones implicades, estudiant les seves actituds i motivacions. Aquesta metodologia compta amb certa flexibilitat en el disseny de la investigació, amb la utilització de les enquestes i les entrevistes, l'observació participant i estudi de casos a partir de tècniques."

Per tant, es basarà a fer una descripció contextualitzada en funció de les variables obtingudes en el marc teòric. És un estudi descriptiu basat en l'observació no participativa, i per aquest motiu em escollir treballar amb aquesta metodologia.

Les **variables** en aquesta investigació estan compreses en dos grans grups: **la proposta teòrica** i **la proposta pràctica**.

La primera variable, la proposta teòrica, és el marc teòric d'aquesta investigació és a dir, tota aquesta informació que hem pogut extreure de la recerca bibliografia, on hem pogut veure el concepte de grafologia infantil, junt amb diferents tècniques utilitzades d'aquesta ciència, la utilitat de la grafologia infantil en l'educació i en la tasca de diagnòstic de necessitats del docent.

La segona i l'última variable està basada en la segona part del treball, la proposta pràctica on primer farem una interpretació de subjectes d'educació infantil, i mirarem la percepció que li donen els professionals i els docents de l'escola, el coneixement que tenen, la credibilitat que li donen i comprovar si si o si no és aplicable a l'aula.

Aquestes dues variables ens permetran investigar si els docents d'educació infantil utilitzen i li donen validesa al dibuix infantil.

3.2 FASES

En el quadre VIII, podem observar les diferents fases que he seguit durant aquesta recerca:

	ACCIONS	QUAN	RECURSOS
PREPARATIVA	Pluja d'idees sobre els temes del treball	Abril	Base de dades / Fonts de recerca
	Redacció de l'índex: estudiar quins punts volia tractar		Base de dades / Fonts de recerca
	Recerca bibliogràfica		Base de dades / Fonts de recerca
	Redacció del treball		Base de dades / Fonts de recerca
	Definició del context		Comparació de possibilitats

	Selecció del test de grafologia infantil que portaria a la pràctica		
	Selecció de la mostra		
	Contacte amb l'escola i els professionals		Mail
	Crear una graella d'observació detalla per tal de poder fer una interpretació del dibuix		
	Crear un qüestionari adreçat als docents per tal de fer una comparació amb la interpretació del dibuix		Qüestionari de google
	Validació dels qüestionaris		Mail
TREBALL DE CAMP	Accés (de manera online) al centre per explicar la tasca als infants	Maig	
	Recollida de dibuixos		
	Aplicació de les eines grafològiques en els dibuixos		Qüestionari
	Passar qüestionari als docents sobre la percepció de les característiques dels subjectes		Qüestionari
	Passar qüestionari final sobre l'opinió i sobre la utilitat que li han donat els docents al diagnòstic		Qüestionari
ANÀLITICA	Comparació dels instruments dibuix i qüestionari	Maig	
	Anàlisi de la percepció i utilitat dels docents a partir del diagnòstic		
INFORMATIVA	Definir les conclusions que he extret de la utilitat d'aquesta eina pels docents	Maig	

	Definir si la percepció dels docents i el dibuix era la mateixa		
--	---	--	--

Quadre VIII. Fons elaboració pròpia.

3.3 CONTEXT D'ESTUDI: POBLACIÓ I MOSTRA

La població que intervindran en aquesta investigació són infants d'educació infantil junt amb els seus tutors de l'aula, per tan la investigació es durà a terme en un àmbit educatiu.

Més concretament, la mostra que hi intervindran seran sis subjectes, dos alumnes de cada curs, és a dir, dos alumnes de P3, dos alumnes de P4 i dos alumnes de P5. De cada curs, hi haurà un nen i una nena. Seran alumnes d'escola de Sant Bonaventura, de Vilanova i la Geltrú. Junt amb dos docents per alumne que són el màxim de docents que estan en contacte amb l'infant per tal de mantenir el grup bombolla en aquesta situació de COVID-19. Per tan, la mostra de la nostra investigació es durà a terme amb educació regulada, més concretament en una escola en l'etapa d'educació infantil.

3.4 INSTRUMENTS

Segons Marín (1985:13), "la primera tasca d'un investigador és conèixer la documentació sobre el problema que s'està desenvolupant; per això, una fase fonamental a tota investigació d'un investigador és l'anàlisi dels documents referents al tema estudiat", tal com destaca aquest autor, la documentació de la recerca juga un paper molt important, és per això que la nostra font principal en aquesta metodologia serà la recerca bibliogràfica.

Els instruments principals que portarem a terme són els següents:

a) Graella d'observació: dibuix

En primer lloc trobem una graella d'observació, té com a objectius **interpretar el dibuix de cada subjecte analitzat, i fer un diagnòstic de necessitats de l'infant**. Aquesta graella d'observació estarà dividida en dues parts: l'anàlisi del dibuix, i el test del personatge. A partir d'utilitzar aquesta graella sabrem les característiques del dibuix de l'infant, i ens permetrà fer el diagnòstic.

La primera graella **d'anàlisi del dibuix** treballarem les següents variables: la mida, la direcció, la pressió, la forma, la continuïtat del traç i el moviment. En la segona, **el test del personatge**, treballarem les variables del cap, braços, cames, detalls a la cara, ulls, boca, dents, orelles, cabell, i coll.

A l'hora de respondre aquesta graella d'observació haurem d'indicar x, segons correspongui les característiques de cada dibuix. La mida, haurem de marcar si és petita, mitjana o gran. La direcció del dibuix, si va cap a l'esquerra o a la dreta. La pressió del traç si es recta o corba, la continuïtat del traç si és fragmentada o continua, i si hi ha moviment o no. En el cas de la graella del test del personatge, haurem de marcar si el cap és gran o petit, si els braços i les cames són curtes o llargues, si hi ha detalls a la cara, i si podem apreciar ulls, boca, dents, orelles, cabells o coll.

Un cop marcat si apareixen els ítems anteriors, hi ha una columna a la dreta d'observació que té com a objectiu donar-li significat a la resposta de les creus, és a dir, si el traç és continu que significa, quin tret de la personalitat de l'infant ens està transmetent i que podem interpretar.

En aquest treball aquestes graelles d'observació seran contestades per mi, però la intervenció i la investigació d'aquest treball presenta la idea i proposta, de què aquestes graelles d'observació siguin utilitzades de forma habitual pels docents, i que ells siguin els que resolguin la graella i serveixi com a eina de diagnòstic.

He escollit la graella d'observació com a instrument en primer lloc perquè volia recollir els resultats d'una manera directa, espontània, no sistematitzada i participant, aquestes són les característiques que presentava aquest tipus d'instrument, i la més adient per l'inici d'aquesta investigació.

Podem trobar la graella d'observació del dibuix en l'annex: pàgina 78.

b) Qüestionari: caràcter

En segon lloc trobem, el següent instrument, és un qüestionari té com a objectiu **estudiar la percepció que té els docents dels subjectes i fer una comparació amb les graelles d'observació**. El qüestionari les variables que estudiarà serà diferents característiques de caràcter i personalitat.

D'aquesta manera el qüestionari ens estarà donant la informació de quina percepció té el docent del seu alumne, i podrem analitzar si la informació extreta de la graella d'observació és la mateixa que la d'aquest qüestionari, i per tant si el dibuix ens ha fet

un bon diagnòstic i/o si el docent coneix al seu alumne. Aquest qüestionari anirà adreçats els docents dels subjectes, i hauran de valorar les diferents característiques de caràcter marcant un número entre l'1 i el 5. Sent 1 poc i 5 molt.

He escollit aquesta eina perquè m'interessava obtenir una resposta tancada, però que a la vegada comptes amb resposta múltiple, i pogués donar opció a rebre diferents respostes.

Podem trobar aquest instrument, el primer qüestionari, en l'annex: pàgina 79.

c) Segon qüestionari: Anàlisi del docent en el test de grafologia infantil

L'últim instrument utilitzat és també un qüestionari, aquest darrer qüestionari té com a objectiu **analitzar si els docents apliquen eines per resoldre les necessitats detectades i observar la utilitat que li donen els docents aquest diagnòstic**. En aquest qüestionari les variables que treballem és l'actuació i l'opinió dels docents envers aquesta ciència i aquest mètode de diagnòstic.

Igual que en el qüestionari anterior també és de resposta tancada, i els seus destinataris tornen a ser els docents. En aquest qüestionari hi haurà una sèrie de preguntes i d'ítems per estudiar si han actuat o han canviat la metodologia, o estan d'acord amb el resultat, i els docents hauran de marcar un número de l'1 al 5, segons tant d'acord estiguin amb aquella afirmació, sent 1 gens i 5 molt.

He escollit utilitzar aquest instrument, per la mateixa raó que el qüestionari anterior, m'interessava obtenir una resposta tancada, però que a la vegada comptes amb resposta múltiple, i pogués donar opció a rebre diferents respostes.

Podem trobar la graella d'observació del dibuix en l'annex: pàgina 81.

Els dos qüestionaris s'enviaran i es duran a terme per google forms. Contestaran per cada subjecte, dos docents. Per tal cada qüestionari el durà a terme dotze docents. Són només dos docents els que responen, perquè és el màxim de nombre de professionals que està en contacte amb el mateix infant ara en una situació de covid, per tal de respectar els grups bombolla i de convivència.

Aquests instruments han estat creats a partir de valorar la informació que volia complir aquesta recerca. En primer lloc, la graella d'observació va ser creada valorant quins eren els ítems més importants del dibuix infantil que havíem trobat en la recerca bibliografia. En segon lloc, el primer qüestionari donava resposta als rangs de caràcter

que més importància i valoració li donen en l'avaluació d'educació infantil a l'escola dels subjectes. I per últim, el darrer qüestionari, vaig redactar preguntes que resolguessin les dades de la com havien interpretat aquest diagnòstic els docents i quina metodologia o solucions a les necessitats van dur a terme.

Els tres instruments per tal d'obtenir una investigació amb major validesa i per tal de tenir un millor rigor científic en la nostra recerca, comptem amb una triangulació per tal de fer una validació prèvia dels instruments. Aquesta validació ha estat feta per docents/investigadors de la FCEP de la URV.

Els han valorat de l'1 al 4 (sent 1 poc i 4 molt), els ítems de: rellevància, pertinència i univocitat de totes les preguntes i dels ítems que es treballen en el qüestionari, i els diferents ítem de la graella d'observació. Amb aquesta validació dels instruments per parts de l'investigador ens aconseguim una qualitat i rugositat, que ens asseguren millor validesa en la nostra investigació.

Aquests instruments han estat enviats a 13 professors de la URV, tot i que sol he obtingut resposta de dues doctores: Ana Inés Renta, i Conxa Torres.

Les dues professionals van donar la validesa dels tres instruments com a positiva.

3.4.1 Rigor científic

En aquest punt del treball és important tenir en compte la importància del procés d'avaluar un disseny d'investigació, ja que tota investigació ha de passar uns criteris per comprovar si té validesa o no, i així poder seguir el rigor científic.

Com hem mencionat anteriorment en aquest treball de fi de grau estem duent a terme una metodologia qualitativa, per tant s'ha de tenir en compte els criteris de validesa de la investigació qualitativa segons les autores Valencia, M. i Mora, C. (2011:17), aquests són: una validesa interna i externa, la fiabilitat i l'objectivitat.

En aquesta investigació utilitzem diferents instruments, el fet de tenir una observació continua, i rebre dades de diferents fonts d'informació i de diferents subjectes, ens proporciona més validesa en el resultat, tant externa com interna. Per tant hem seguit les característiques d'una bona validació, per tal de donar rigor a la nostra investigació, i a més hem obtingut validesa dels instruments que nosaltres hem utilitzat en la recerca, i així que hem utilitzat instruments vàlids.

A més, seguint el protocol ètic i social de la Universitat Rovira i Virgili, hi ha hagut una declaració responsable sobre els aspectes ètics d'aquest treball, on es confirma que es segueixen els aspectes ètics fonamentals per la universitat, i que aquest treball no incompleix la validesa ètica.

Per afegiment, la universitat també va firmar una autorització i va haver-hi un seguiment, sobre la investigació feta en una escola que no formava part de la universitat. Per tal de seguir el protocol bàsic.

4. DESENVOLUPAMENT DE LA INVESTIGACIÓ

4.1 RECOLLIDA DE DADES

En aquesta part pràctica treballarem el test del personatge de la grafologia infantil, i veurem quina influència o ajuda pot tenir aquest test dintre de l'aula. Tal com he mencionat anteriorment, en aquest treball la part pràctica està formada de diferents parts:

En primer lloc, em vaig posar en contacte amb l'escola Sant Bonaventura, de Vilanova i la Geltrú, els hi vaig explicar en què consistia el meu treball de fi de grau, i vam acordar una trobada en línia per acabar de gestionar-ho (ja que no podia assistir de forma presencial en ser ells un grup bombolla).

En aquesta reunió virtual els hi vaig explicar els meus objectius d'aquest treball i com em podien ajudar a dur a terme la investigació. Per començar els hi vaig demanar que, ja que jo no podia assistir de forma presencial si podia passar un vídeo els infants on els hi proposava que dibuixessin una persona de manera lliure, com ells volguessin, i amb el material que volguessin. Els docents van estar d'acord, i no van mostrar cap independent en dur-ho a terme. Un cop fet això, vaig anar a recollir els dibuixos a l'escola, en total vam seleccionar sis, d'una nena i un nen de cada curs d'educació infantil, és a dir, en total sis subjectes, dos de tres anys, dos de quatre anys i dos de cinc anys.

4.2 ANÀLISI I DISCUSSIÓ DELS RESULTATS

Un cop arribats aquest punt de la investigació, al final del recorregut de la recerca, ens trobem amb una gran quantitat de dades enriquidores i significatives que poden donar lloc a futures investigacions. Però ens limitarem al donar-li significat als objectius de la investigació del nostre treball.

En primer lloc veiem la graella d'observació contestada a partir de la interpretació de cada dibuix del subjecte, on s'analitza cada ítem i característica i se'l hi dona significat:

SUBJECTE 1: Nen de P3

II-lustració 2. Dibuix subjecte 1.

1. Marqui amb una X el criteri que correspongui el dibuix per analitzar:

ANÀLISI DEL DIBUIX				
MIDA	Petita	Mitjana	Gran	Observació
			X	Autoconfiança i seguretat.
DIRECCIÓ DEL DIBUIX	Esquerra	Dreta	Observació	
	X	X	Bona capacitat motriu.	
PRESSIÓ DEL TRAÇ	Forta	Normal	Dèbil	Observació
		X		Energia correcta.
FORMA DEL TRAÇ	Recte	Corba	Observació	
	X	X	Gran capacitat d'adaptar-se a l'entorn. Impacient.	
CONTINUÏTAT DEL TRAÇ	Fragmentat	Continuo	Observació	
		X	Obert, sociable, afectuós i poc conflictiu.	
MOVIMENT	SI	NO	Observació	
	X		Bona capacitat motriu.	

Quadre IX. Anàlisi del dibuix: subjecte 1

TEST DEL PERSONATGE			
CAP	Gran	Petit	Observació
	X		Dos caps. Gran necessitat de canvi.
BRAÇOS	Llargs	Curts	Observació
	X		Molt llargs. Necessitat de comunicar-se i conèixer a gent.
CAMES	Llargues	Curtes	Observació
	X		Molt llargues. Necessitat de créixer més ràpid.
DETALLS A LA CARA	SI	NO	Observació
	X		Bona comunicació amb el món exterior.
ULLS	SI	NO	Observació
	X		3 ulls. Ganes de conèixer a gent.

BOCA	SI	NO	Observació
	X		Proporcional al dibuix.
DENTS	SI	NO	Observació
		X	No hi ha símbol d'ira.
ORELLES	SI	NO	Observació
		X	Al tenir tres anys, encara no és destacable. Encara està a l'inici d'aquesta etapa i no dibuixa detalls.
CABELL	SI	NO	Observació
	X		Molt de cabell. Viabilitat i força.
COLL	SI	NO	Observació
	X		Proporcional al dibuix.

Quadre X. Test del personatge: subjecte 1

SUBJECTE 2: Nena de P3

Il·lustració 3. Dibuix subjecte 2.

1. Marqui amb una X el criteri que correspongui el dibuix per analitzar:

ANÀLISI DEL DIBUIX				
MIDA	Petita	Mitjana	Gran	Observació
	X			Poca seguretat en ella mateixa.
DIRECCIÓ DEL DIBUIX	Esquerra	Dreta		Observació
	X	X		Bona capacitat motriu.
PRESSIÓ DEL TRAÇ	Forta	Normal	Dèbil	Observació
	X			Entusiasme i decisiva.
FORMA DEL TRAÇ	Recte	Corba		Observació
	X			Grans capacitats d'adaptar-se a l'entorn.
CONTINUÏTAT DEL TRAÇ	Fragmentat	Continuo		Observació
		X		Oberta, sociable, afectuosa i poc conflictiva.
MOVIMENT	SI	NO		Observació

	X		Bona capacitat motriu.
--	---	--	------------------------

Quadre XI. Anàlisi del dibuix: subjecte 2

TEST DEL PERSONATGE			
CAP	Gran	Petit	Observació
	X		Necessitat de canvi.
BRAÇOS	Llargs	Curts	Observació
			Proporcionals al dibuix.
CAMES	Llargues	Curtes	Observació
		X	Seguretat i resistència física.
DETALLS A LA CARA	SI	NO	Observació
	X		Bona comunicació amb el món exterior.
ULLS	SI	NO	Observació
	X		Proporcionals al dibuix.
BOCA	SI	NO	Observació
	X		Proporcional al dibuix.
DENTS	SI	NO	Observació
		X	No hi ha símbol d'ira.
ORELLES	SI	NO	Observació
	X		Proporcional a la mida del dibuix.
CABELL	SI	NO	Observació
	X		Proporcional al dibuix.
COLL	SI	NO	Observació
		X	Emotivitat abundant.

Quadre XII. Test del personatge: subjecte 2

SUBJECTE 3: Nen de P4

Il·lustració 4. Dibuix subjecte 3.

1. Marqui amb una X el criteri que correspongui el dibuix per analitzar:

ANÀLISI DEL DIBUIX				
MIDA	Petita	Mitjana	Gran	Observació
			X	Autoconfiança i seguretat.
DIRECCIÓ DEL DIBUIX	Esquerra	Dreta	Observació	
	X	X	Bona capacitat motriu.	
PRESSIÓ DEL TRAÇ	Forta	Normal	Dèbil	Observació
		X		Energia proporcional per aconseguir allò que vol.
FORMA DEL TRAÇ	Recte	Corba	Observació	
	X		Improvisació i immediatesa.	
CONTINUÏTAT DEL TRAÇ	Fragmentat	Continuo	Observació	
	X		Necessitat de seguretat. Evitar posar tasques d'un llarg període de temps.	
MOVIMENT	SI	NO	Observació	
	X		Bona capacitat motriu.	

Quadre XIII. Anàlisi del dibuix: subjecte 3

TEST DEL PERSONATGE			
CAP	Gran	Petit	Observació
		X	Falta de gana.
BRAÇOS	Llargs	Curts	Observació
		X	Por a trobar-se amb els altres. Tímid.
CAMES	Llargues	Curtes	Observació
	X		Necessitat de seguretat.
DETALLS A LA CARA	SI	NO	Observació
	X		Bona comunicació amb el món exterior.
ULLS	SI	NO	Observació
	X		Petits. Por a la comunicació i desconfiança pels altres.
BOCA	SI	NO	Observació
	X		Proporcional al dibuix.
DENTS	SI	NO	Observació
		X	No hi ha símbol d'ira.
ORELLES	SI	NO	Observació
	X		Proporcional a la mida del dibuix.
CABELL	SI	NO	Observació
	X		Proporcional al dibuix.
COLL	SI	NO	Observació
	X		Creixement real.

Quadre XIV. Test del personatge: subjecte 3

SUBJECTE 4: Nena de P4

Il·lustració 5. Dibuix subjecte 4.

1. Marqui amb una X el criteri que correspongui el dibuix per analitzar:

ANÀLISI DEL DIBUIX				
MIDA	Petita	Mitjana	Gran	Observació
			X	Autoconfiança i seguretat.
DIRECCIÓ DEL DIBUIX	Esquerra	Dreta	Observació	
	X	X	Bona capacitat motriu.	
PRESSIÓ DEL TRAÇ	Forta	Normal	Dèbil	Observació
	X			Entusiasme i decisiva.
FORMA DEL TRAÇ	Recte	Corba	Observació	
	X		Grans capacitats d'adaptar-se a l'entorn.	
CONTINUÏTAT DEL TRAÇ	Fragmentat	Continuo	Observació	
		X	Oberta, sociable, afectuosa i poc conflictiva.	
MOVIMENT	SI	NO	Observació	
	X		Bona capacitat motriu.	

Quadre XV. Anàlisi del dibuix: subjecte 4

TEST DEL PERSONATGE			
CAP	Gran	Petit	Observació
		X	Falta de gana.
BRAÇOS	Llargs	Curts	Observació
	X		Necessitat de comunicar-se i conèixer a gent.
CAMES	Llargues	Curtes	Observació
			Proporcional a la mida del dibuix.
DETALLS A LA CARA	SI	NO	Observació
	X		Bona comunicació amb el món exterior.
ULLS	SI	NO	Observació

	X		Petits. Por a la comunicació i desconfiança pels altres.
BOCA	SI	NO	Observació
	X		Proporcional al dibuix.
DENTS	SI	NO	Observació
		X	No hi ha símbol d'ira.
ORELLES	SI	NO	Observació
	X		Proporcional a la mida del dibuix.
CABELL	SI	NO	Observació
	X		Proporcional al dibuix.
COLL	SI	NO	Observació
	X		Necessitat de destacar.

Quadre XVI. Test del personatge: subjecte 4

SUBJECTE 5: Nen de P5

II-lustració 6. Dibuix subjecte 5.

1. Marqui amb una X el criteri que correspongui el dibuix per analitzar:

ANÀLISI DEL DIBUIX				
MIDA	Petita	Mitjana	Gran	Observació
			X	Autoconfiança i seguretat.
DIRECCIÓ DEL DIBUIX	Esquerra	Dreta		Observació
	x	X		Bona capacitat motriu.
PRESSIÓ DEL TRAÇ	Forta	Normal	Dèbil	Observació
	X			Entusiasme i decisiu.
FORMA DEL TRAÇ	Recte	Corba		Observació
	X			Impacient i immediatesa.
CONTINUÏTAT DEL TRAÇ	Fragmentat	Continuo		Observació
		X		Obert, sociable, afectuós i poc conflictiu.
MOVIMENT	SI	NO		Observació

	X		Bona capacitat motriu.
--	---	--	------------------------

Quadre XVII. Anàlisi del dibuix: subjecte 5

TEST DEL PERSONATGE			
CAP	Gran	Petit	Observació
			Proporcional al dibuix.
BRAÇOS	Llargs	Curts	Observació
	X		Necessitat de comunicar-se i conèixer a gent.
CAMES	Llargues	Curtes	Observació
			Proporcional a la mida del dibuix.
DETALLS A LA CARA	SI	NO	Observació
	X		Bona comunicació amb el món exterior.
ULLS	SI	NO	Observació
	X		Proporcional a la mida del dibuix.
BOCA	SI	NO	Observació
	X		Proporcional a la mida del dibuix.
DENTS	SI	NO	Observació
		X	No hi ha símbol d'ira.
ORELLES	SI	NO	Observació
	X		Molt grans. Gran curiositat a la realitat del món exterior.
CABELL	SI	NO	Observació
	X		Proporcional al dibuix.
COLL	SI	NO	Observació
	X		Autonomia.

Quadre XVIII. Test del personatge: subjecte 5

SUBJECTE 6: Nena de P5

II·lustració 7. Dibuix subjecte 6.

1. Marqui amb una X el criteri que correspongui el dibuix per analitzar:

ANÀLISI DEL DIBUIX				
MIDA	Petita	Mitjana	Gran	Observació
			X	Autoconfiança i seguretat.
DIRECCIÓ DEL DIBUIX	Esquerra	Dreta	Observació	
	x	X	Bona capacitat motriu.	
PRESSIÓ DEL TRAÇ	Forta	Normal	Dèbil	Observació
	X	X		Decisiva, entusiasme, oberta i sociable.
FORMA DEL TRAÇ	Recte	Corba	Observació	
		X	Grans capacitats d'adaptar-se a l'entorn.	
CONTINUÏTAT DEL TRAÇ	Fragmentat	Continuo	Observació	
		X	Obert, sociable, afectuós i poc conflictiu.	
MOVIMENT	SI	NO	Observació	
	X		Bona capacitat motriu.	

Quadre XIX. Anàlisi del dibuix: subjecte 6

TEST DEL PERSONATGE			
CAP	Gran	Petit	Observació
	X		Necessitat de canvi.
BRAÇOS	Llarg	Curts	Observació
			Normal. Proporcionals al dibuix.
CAMES	Llargues	Curtes	Observació
		X	Idees clares. Seguretat i resistència.
DETALLS A LA CARA	SI	NO	Observació
	X		Bona comunicació amb el món exterior.
ULLS	SI	NO	Observació
	X		Molt grans. Agressivitat cap al món exterior.
BOCA	SI	NO	Observació
	X		Boca vermella: agressivitat.
DENTS	SI	NO	Observació
		X	No hi ha símbol d'ira.
ORELLES	SI	NO	Observació
	X		Dues vegades. Gran atenció a la realitat del món exterior.
CABELL	SI	NO	Observació
	X		Molt llarg. Desig d'agradar.
COLL	SI	NO	Observació
	X		Allargat. Desitjar créixer.

Quadre XX. Test del personatge: subjecte 6

Seguidament analitzem el resultat del primer qüestionari amb el segon, és a dir, on interpretàvem el dibuix a través del test del personatge junt amb el resultat de les

opinions del docents respecte al caràcter dels diferents subjectes. Per fer aquesta comparació veurem una taula per cada subjecte, on en la primera columna veurem les característiques de l'infant que he extret fent i interpretant el primer qüestionari, i en la segona i tercera columna veurem la puntuació que li han donat els dos docents aquesta característica en el subjecte.

- SUBJECTE 1:

Primer qüestionari	Primer qüestionari (Docent 1)	Primer qüestionari (Docent 2)
Autoconfiança:	5	4
Seguretat:	5	4
Autoestima:	4	5
Energia:	4	4
Versàtil:	4	4
Impacient:	3	4
Obert:	4	4
Sociable:	4	3
Afectuós:	3	4
Poc conflictiu:	4	5
Força:	3	4
Calmat:	4	4

Quadre XXI. Resultat qüestionari I

- SUBJECTE 2:

Primer qüestionari	Primer qüestionari (Docent 1)	Primer qüestionari (Docent 2)
Poca seguretat:	4	4
Entusiasme:	4	4
Decisiva:	2	4
Oberta:	3	4
Sociable:	4	4
Afectuosa:	5	4
Poc conflictiva:	5	5
Força:	4	4

Quadre XXII. Resultat qüestionari I.

- SUBJECTE 3:

Primer qüestionari	Primer qüestionari (Docent 1)	Primer qüestionari (Docent 2)
Autoconfiança:	4	4
Seguretat:	4	4
Energia:	3	4
Constant:	2	2
Impacient:	5	5
Improvissació:	4	5
Tímid:	3	3
Bona comunicació:	4	4

Quadre XXIII. Resultat qüestionari I.

- SUBJECTE 4:

Primer qüestionari	Primer qüestionari (Docent 1)	Primer qüestionari (Docent 2)
Autoconfiança:	4	4
Seguretat:	4	4
Entusiasme:	3	4
Decisiva:	4	4
Obert:	4	5
Sociable:	2	4
Afectuós:	4	5
Poc conflictiu:	5	4
Força:	4	5
Calmat:	5	5

Quadre XXIV. Resultat qüestionari I.

- SUBJECTE 5:

Primer qüestionari	Primer qüestionari (Docent 1)	Primer qüestionari (Docent 2)
Autoconfiança:	4	4
Seguretat:	4	4

Energia:	5	4
Entusiasme:	4	2
Decisiu:	5	4
Impacient:	5	5
Immediatesa:	5	5
Obert:	5	5
Sociable:	4	4
Afectuós:	4	4
Poc conflictiu:	4	4
Força:	3	4
Calmat:	5	5

Quadre XXV. Resultat qüestionari I.

- SUBJECTE 6:

Primer qüestionari	Primer qüestionari (Docent 1)	Primer qüestionari (Docent 2)
Autoconfiança:	4	4
Seguretat:	4	4
Energia:	3	5
Impacient:	5	5
Obert:	4	4
Sociable:	4	5
Afectuós:	4	4
Poc conflictiu:	4	4
Força:	4	4
Agressivitat:	2	2
Desig d'agradar:	4	4
Observadora:	4	3

Quadre XXVI. Resultat qüestionari I.

Abans de fer una anàlisi de la comparació dels dos instruments, fer una aclarició i recordar que la puntuació cinc equival a què el docent està totalment d'acord en el fet que el subjecte té aquest ítem o característica en el seu caràcter.

Quant a la comparació d'aquests dos instruments, podem observar que els resultats són molt positius per la nostra investigació, ja que podem veurem que la majoria d'ítems estan valorats pels docents entre el quatre i el cinc, i per tant la nostra opinió coincideix força amb l'opinió del docent, ja que no s'aprecien diferències significatives entre els dos, de tal manera que veiem que aquesta eina és una eina verídica que juga un paper molt important dintre les aules d'educació infantil.

És destacable que en algun cas com en l'ítem d'agressivitat del subjecte 6, l'opinió del docent és diferent de l'extreta través de la graella d'observació de la interpretació del dibuix. Aquesta situació es dona també en el cas del subjecte 2, ja que els docents tenen una percepció de què el subjecte no és costant a l'hora d'aprendre. I això tindrà un paper important en la detecció de necessitats pels docents del subjecte, és una informació extreta a través d'aquesta eina que podran utilitzar per motivar a l'infant i per tal que aconseguixi millors resultats en el seu aprenentatge.

A la vegada, podem observar que en alguns casos com ara en el subjecte 2 l'ítem de sociable, hi ha una diferència de dos punts en la percepció dels docents. Aquest aspecte ens revela que hi ha una opinió diferent entre els dos docents de l'infant. Ens passa el mateix amb el subjecte 2 en l'ítem decisiu, tal com es pot veure reflectit en la comparació. En aquest cas, els docents podran tenir l'oportunitat de reunir-se per tal de parlar sobre la percepció de l'infant i adequar el seu pla de treball en aquestes necessitats. I veure que han de millorar el canal de comunicació sobre els seus alumnes entre ells.

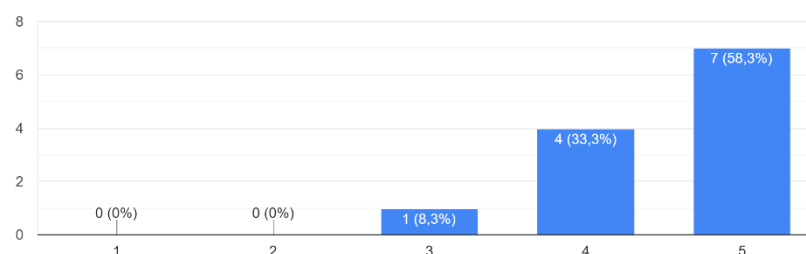
Aquestes graelles van ser trameses als professionals del centre per tal que poguessin veure els resultats extrets de l'anàlisi de necessitat a partir del dibuix, i poguessin aplicar alguna eina per tal de millorar-la, o veure la importància d'aplicar-la.

Una vegada els professionals de l'escola Sant Bonaventura de Vilanova i la Geltrú, van tenir aquesta informació i van tenir temps per aplicar estratègies per millorar algun aspecte en algun subjecte, vaig passar l'últim qüestionari. En aquest volíem observar i analitzar la percepció d'aquesta eina pels professionals i com havien actuat respecte a l'anàlisi anterior.

Seguidament podeu observar els resultats de les preguntes del qüestionari:

Creus que el diagnòstic fet a partir del dibuix és realista?

12 respostes

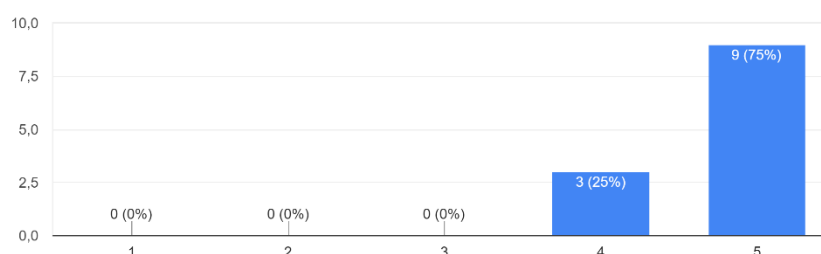

Gràfic 1 Primer pregunta del qüestionari II

En la resposta d'aquesta pregunta podem veure que sol un docent creu que el diagnòstic del dibuix, és un punt intermedi entre gens i molt realista, i que en canvi tots els altres professionals que han respost al qüestionari consideren que l'anàlisi del dibuix del test del personatge ha extret conclusions realistes sobre el subjecte analitzat.

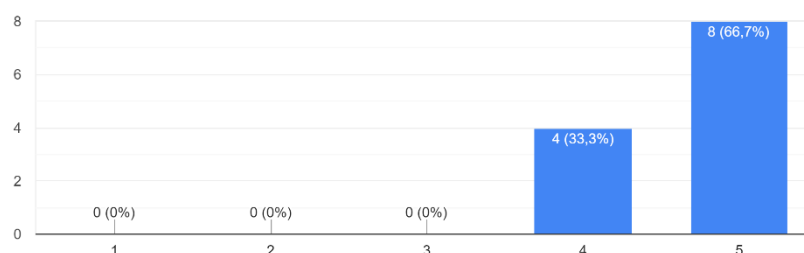
Consideres que el diagnòstic del dibuix t'ha servit per detectar millor la necessitat?

12 respostes

Gràfic 2 Segona pregunta del qüestionari II

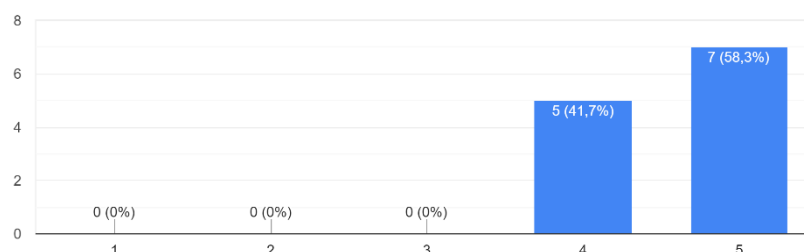
Quina interpretació positiva li dones aquest recurs?
12 respostes

Gràfic 3 Tercera pregunta del qüestionari II

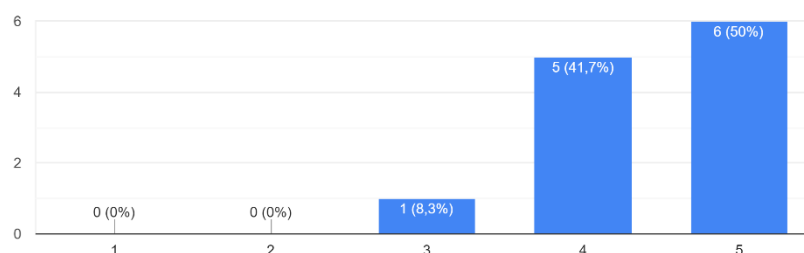
Aquí podem observar la resposta de la segona i tercera pregunta, en primer lloc podem observar que nou de les dotze persones analitzades han donat la puntuació total a opinar sobre que aquesta eina els hi ha servit per tenir una millor detecció de les necessitats del subjecte, per tant podem concloure que aquesta eina ajuda a fer una millor anàlisi de les necessitats dels infants. A la vegada, la segona pregunta podem veure com vuit professionals creuen que aquesta interpretació és totalment positiva, i a més, els dotze resultats tenen una bona puntuació i interpretem de manera positiva aquesta eina.

Creus en la seva efectivitat?
12 respostes

Gràfic 4 Quarta pregunta del qüestionari II

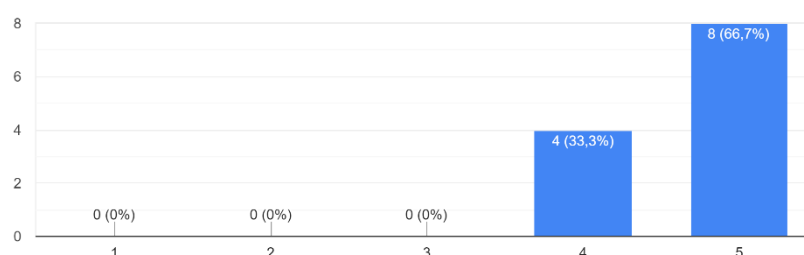
A partir d'aquest diagnòstic has buscat alguna eina per tal d'ajudar a la necessitat de l'infant?
12 respostes

Gràfic 5 Cinquena pregunta del qüestionari II

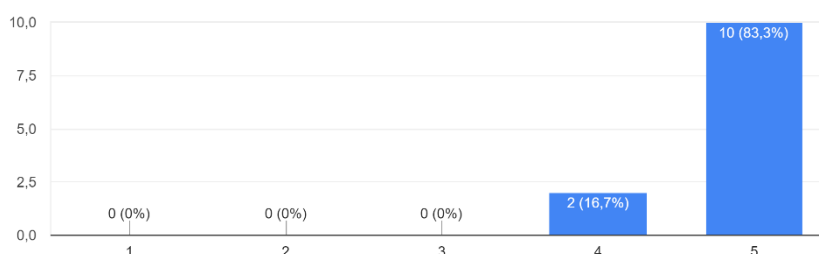
En aquestes altres dues preguntes podem observar i analitzar com els professionals del centre consideren que aquesta eina té una gran efectivitat, i han ajudat a detectar l'anàlisi de necessitats d'algun subjecte. Si observem la pregunta 4, de si "has buscat alguna eina per tal d'ajudar a la necessitat de l'infant" veurem que 11 de les respostes són afirmatives, i que simplement un docent no ha buscat cap eina per treballar la necessitat de l'infant.

Aquest recurs t'ha ajudat a verificar la percepció que tu tenies de l'infant?
12 respostes

Gràfic 6 Sisena pregunta del qüestionari II

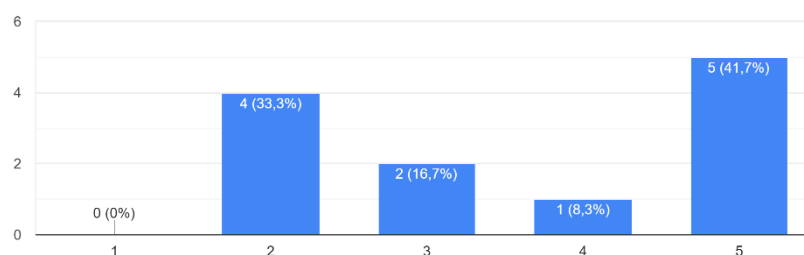
Creus que s'hauria d'aplicar aquest test a tots els infants d'educació infantil?
12 respostes

Gràfic 7 Setena pregunta del qüestionari II

Observant aquestes preguntes, podem veure que els professionals d'aquest centre consideren que seria important aplicar l'eina a tots els alumnes d'educació infantil del centre, ja que és una bona anàlisi de necessitats o ajuda a tenir una millor percepció de l'infant.

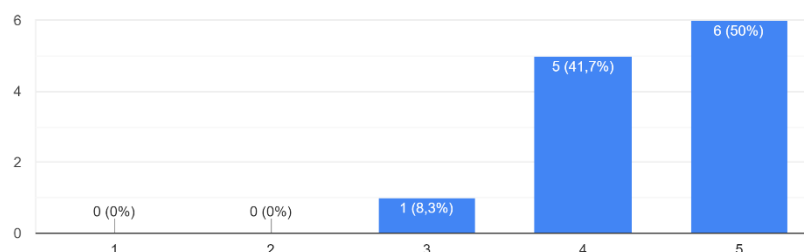
Coneixies aspectes de la grafologia infantil anteriorment?
12 respostes

Gràfic 8 Vuitena pregunta del qüestionari II

En aquesta pregunta podem veure que hi ha més resultats diferents, ja que no tots coneixen de manera prèvia de la mateixa manera la ciència de la grafologia infantil, tot i que trobo important destacar que tal com podem observar cap professional partia des de zero amb el tema, simplement no havia sentit parlar ni s'havia informat de manera extensa.

T'informaries sobre la utilitat d'aquesta ciència i la posaries en pràctica?
12 respostes

Gràfic 9 Novena pregunta del qüestionari II

En l'última pregunta de resposta tancada podem veure que la majoria de professional del centre que han respost al qüestionari sí que s'informarien sobre aquesta eina per tenir més coneixements i poder-la posar en practica algun dia.

Per últim el qüestionari finalitzava amb una pregunta oberta on els docents contestaven la següent pregunta: "Alguna observació sobre la grafologia infantil?", els professionals que l'han contestat, han valorat de manera positiva aquesta ciència, amb excepció d'un professional que hi ha repòs que ell ja tenia la sort de conèixer aquesta ciència, però

que és difícil aplicar-la en una aula on hi ha un nombre d'alumnes tan elevat, ja que és necessari fer-ho en un espai individualitzat per tal de tenir un millor resultat.

Una vegada analitzats els tres qüestionaris podem observar que tenen un resultat molt positiu per la nostra investigació, ja que els professionals consideren que la grafologia serveix per fer una bona anàlisi de les necessitats dels infants i que gràcies a ella han pogut tenir una millor interpretació de l'infant, a més estan d'acord amb el fet que s'hauria d'analitzar a tots els alumnes d'educació infantil.

Per tant, a partir d'observar que la comparació del primer test era molt similar i que els docents estan d'acord amb aquest mètode, podrien passar aquest test a principi de curs per facilitar el procés d'adaptació dels infants, i fer una anàlisi de necessitats des de primer moment, tenint l'oportunitat de què el docent conegui a l'infant des del primer moment.

Per acabar l'anàlisi és important mencionar que la queixa del docent de què aquesta ciència és difícil d'aplicar a tots de manera grupal és cert, considero que és una necessitat que veiem en aquesta àrea i ha de ser una proposta de millora.

En el cas d'aquest centre en concret, el que els hi he proposats als professionals es treballar de tal manera d'aconseguir fer grups reduïts, i mentre els infants estan treballant una altra activitat, anar agafant-los i que duen a terme el dibuix. D'aquesta manera en fer el dibuix de manera individual, t'assegures que el test té un percentatge més gran de ser verídic, ja que no corres el risc que els infants es copin entre ells. Independentment, considero important que a la vegada un professional del centre faci un curs de formació sobre aquesta eina educativa, per tal que la puguin posar en practica amb un bon resultat.

5. CONCLUSIONS

5.1 DADES OBTINGUDES I ELS OBJECTIUS

Un cop analitzades les diferents eines i instruments utilitzats en aquesta investigació, podem afirmar que el desenvolupament d'aquesta investigació i per tant d'aquest treball de fi de grau ha estat positiu, ja que ha permès donar resposta a les dades necessàries per a l'assoliment de les preguntes de recerca i objectius plantejats a l'inici del treball:

La primera pregunta ens plantejava si era possible detectar l'estat emocional de l'infant a través d'aquesta ciència, i en aquest treball hem pogut observar que a partir d'aplicar el test del personatge s'ha analitzat l'estat emocional dels infants.

A més responen a la segona pregunta plantejada, podem utilitzar l'eina com una detecció de necessitats sobre un estat d'ànim puntual. Per exemple, quan a partir del dibuix del subjecte 2 vam poder veure que estava passant per una etapa d'agressivitat i arran d'això vam poder detectar que provocava aquesta situació, i aplicar eines per evitar-ho i millorar-ho.

Resolent la següent pregunta plantejada a la introducció, on volíem saber quina interpretació li donen els professionals a aquest recurs, té un resultat molt positiu, ja que els professionals del centre escolar on hem dut a terme aquesta investigació li donen una interpretació molt favorable, i creuen en la verificació d'aquest recurs.

L'última pregunta que ens vam plantejar va ser si la percepció dels subjectes pels professors és la mateixa que nosaltres teníem a través de la interpretació del dibuix, a partir de fer una comparació dels resultats adquirits en el primer i segon instrument, podem veure que els resultats són molt similars, i com hem pogut concloure en el punt d'anàlisi la percepció és molt similar, i per tant la resposta a la pregunta de recerca és afirmativa.

A la vegada, si fem una verificació si a l'hora de resoldre les nostres preguntes d'investigació hem complert els nostres objectius establerts, veurem que si, ja que a partir del marc teòric hem pogut conèixer l'ús i la percepció que el professorat fa dels dibuixos, ja que en el segon qüestionari hem observat que els docents tenen una percepció positiva d'aquest test de diagnòstic i si fos per ells la utilitzarien de manera freqüent i es formarien més sobre aquesta eina.

També hem complert el segon objectiu d'analitzar la utilitat del dibuix infantil en les escoles. I fer una Interpretació de diferents tècniques de grafologia infantil en subjectes d'educació infantil i una observació de l'aplicació de les necessitats per parts dels

professors. Ja que aquesta ha sigut la nostra intervenció en la part pràctica d'aquesta investigació.

Considero de gran importància la investigació que s'ha dut a terme perquè a partir d'ella els professionals de l'escola Sant Bonaventura de Vilanova i la Geltrú tindran una major consciència d'aquest recurs a partir de tenir les pautes de com analitzar un test dels molts que hi ha. I podran posar-ho en pràctica amb molts dels alumnes del centre, i així aconseguir una detecció de necessitats prèvia.

A més, espero que els docents puguin anar ensenyant i fer agafar consciència a altres docents, i d'aquesta manera es vagi conèixer més aquesta eina de diagnòstic entre els docents.

En conclusió, considero que l'evolució del treball ha estat una experiència molt enriquidora, ja que al llarg de l'elaboració del marc teòric i a mesura anava avançant el disseny de la proposta d'investigació m'anava sorgint idees de futures investigacions, a causa de diferents debilitats que he anat torbant. Com per exemple, treballar la difusió d'aquesta eina les escoles d'educació infantil, ja que tindrà una gran utilitat i serà molt positiva en l'etapa d'aprenentatge dels infants. Ja que crec que les escoles haurien de tenir una major consciència.

5.2 PROCÉS I LIMITACIONS DE LA RECERCA

Considero que la meva limitació en la recerca ha estat principalment la situació de pandèmia que estem vivint durant aquest any, si no hi hagués hagut aquesta situació la comunicació amb els infants hagués sigut més directa, i no hagués hagut de gravar un vídeo per tal de comunicar-los la tasca a realitzar. Per tal de no trencar el grup bombolla. A més, m'hauria agradat conèixer jo mateixa els subjectes analitzats, i poder interactuar amb ells d'una manera més directa.

Independentment, considero que dintre d'aquesta situació he pogut dur a terme la investigació amb la idea que tenia. I no ha sigut un gran impediment.

5.3 POSSIBLES LÍNIES DE FUTUR

A més, un altre aspecte que s'hauria d'investigar i trobar estratègies i solucions és el nombre d'alumnes que hi ha per aula, crec que s'hauria d'oferir una millor atenció individualitzada als infants i així proporcionar totes les opcions possibles d'un millor

aprenentatge, a partir de poder dur a terme el test de la grafologia infantil amb més facilitat.

Com ja he mencionat, aquesta investigació ha estat positiva i no acaba en aquest punt, a partir de les dades obtingudes, dona opció ha de tenir l'oportunitat de seguir treballant en aquest tema tan interessant com fer una detecció de necessitat i conèixer la situació d'un infant a través d'una cosa tan espontània com un dibuix.

6. BIBLIOGRAFIA I ALTRES FONTS CONSULTADES

Aranda-Mora, E. (2015). Detección, derivación y abordaje de las necesidades educativas especiales en infantil: caso real (Bachelor's thesis).

Camiña-Arevalo, L. (2011). ¿Cómo puedo conseguir que mis alumnos se motiven? (Master's thesis).

Cerro Jiménez, S. M. (2019). Interpretación del dibujo infantil. (2ª ed.) Madrid: Grafología Sandra Cerro.

Crotti E. & Magni A. (1996). Garabatos. El lenguaje secreto de los niños. Buenos Aires, Argentina. Editorial Sirio.

Goodenough, F. L., & Harris, D. B. (1950). Studies in the psychology of children's drawings: II 1928-1949. Psychological Bulletin, 47(5), 369

Hammer, E. (2004). Test proyectivos gráficos. Barcelona: Paidós (original del inglés, 1953). En Vives Gomila, M. (2006). TESTS PROYECTIVOS: Aplicación al diagnóstico y tratamiento clínicos (Vol. 2). Barcelona: Edicions Universitat Barcelona.

Hawes, G. y Corvalán, O. (2005). Construcción de un perfil profesional. Universidad de Talca. Proyecto MECESUP. Chile.

Hughes, A. E. (1997). Guía práctica de grafología: lo que revela su escritura sobre su personalidad y carácter (Vol. 211). Edaf.

Imbernón, F. (2006). «Actualidad y nuevos retos de la formación permanente». Revista Electrónica de Investigación Educativa, 8 (2).

Koppitz, E. M. (1974). El dibujo de la figura humana: Evaluación Psicológica. Buenos Aires: Guadalupe.

Koppitz, E. M. (1987). El dibujo de la figura humana en los niños: evaluación psicológica (Vol. 10). Editorial Guadalupe.

Laliena Carro, A., & Revilla Carrasco, A. (2018) Una imagen vale más que mil palabras.

MARÍN, I (1985). LÓPEZ, F. (2002). El análisis de contenido como método de investigación. Revista de Educación. Núm.4. (Revista en línea).

Manuel, S. L. J. (2017). Investigación educativa. Fundamentos teóricos, procesos y elementos prácticos (Enfoque práctico con ejemplos. esencial para tfg, tfm y tesis). Editorial UNED.

Postas Escudero, M. (2008). Dime cómo escribes y te diré quién eres. Breve historia de la Grafología.

Pueyo, A. A. (2007). La grafología y La personalidad (Vol. 7). Editorial UOC.

Rojas, E. M. P. (2012). La evolución del dibujo infantil. Una mirada desde el contexto sociocultural merideño. Educere, 16(53), 157-170.

Significado del color niños. (2020, 10 julio). Psicodiagnosis. <https://psicodiagnosis.es/areageneral/otros-temas/significado-del-color-en-los-dibujos-de-los-nios/index.php>

Stillitano, M. (2013). DIBUJO LIBRE. academia.edu

Tobón, S. (2008). La formación basada en competencias en la educación superior. El enfoque complejo. Universidad Autónoma de Guadalajara. Curso IGLU 2008. Guadalajara (México).

Valencia Mosquera, C. A., Pérez Castillo, J. Y., & Escobar Sarmiento, D. A. (2015). La grafología y sus hallazgos.

Valencia, M. M. A., & Mora, C. V. G. (2011). El rigor científico en la investigación cualitativa. Investigación y educación en enfermería, 29(3), 500-514.

Vels, A. (1994). Dibujo y personalidad. E. Postgrau, Universitat Autònoma de Barcelona, 11-15.

Villacís González, J. (2009). Grafología y grafopatología. [Madrid]: EDESA, DL 1999

Vives Gomila, M. (2006). TESTS PROYECTIVOS: Aplicación al diagnóstico y tratamiento clínicos (Vol. 2). Edicions Universitat Barcelona.

Zufiaur-Bolinaga, O. (2014). Potencialidades del dibujo infantil en las aulas de Educación Infantil (Bachelor's thesis).

7. ANNEXOS

7.1 GRAELLA D'OBSERVACIÓ DE LA INTERPRETACIÓ DEL DIBUIX

Aquesta graella d'observació té com a objectiu fer una petita interpretació d'un dibuix a través d'eines de grafologia infantil, les respostes d'aquest qüestionari aniran per un treball de fi de grau de pedagogia. Les respostes del qüestionari i la investigació és completament anònima i confidencial.

ANALISI DEL DIBUIX				
MIDA	Petita	Mitjana	Gran	Observació
DIRECCIÓ DEL DIBUIX	Esquerra	Dreta	Observació	
PRESSIÓ DEL TRAÇ	Forta	Normal	Dèbil	Observació
FORMA DEL TRAÇ	Recte	Corba	Observació	
CONTINUITAT DEL TRAÇ	Fragmentat	Continuo	Observació	
MOVIMENT	SI	NO	Observació	

TEST DEL PERSONATGE			
CAP	Gran	Petit	Observació
BRAÇOS	Llargs	Curts	Observació
CAMES	Llargues	Curtes	Observació
	SI	NO	Observació

DETALLS A LA CARA			
ULLS	SI	NO	Observació
BOCA	SI	NO	Observació
DENTS	SI	NO	Observació
ORELLES	SI	NO	Observació
CABELL	SI	NO	Observació
COLL	SI	NO	Observació

7.2 QÜESTIONARI 1

QÜESTIONARI: VERIFICACIÓ DEL DIBUIX

SUBJECTE:

Aquest qüestionari té com a objectiu comprovar si la interpretació d'un dibuix a través d'eines de grafologia infantil és correcte, per tal de verificar la hipòtesi del treball de fi de grau de pedagogia. Les respostes del qüestionari i la investigació és completament anònima i confidencial.

Respon les preguntes tenint en compte que 1 és el valor mínim i 5 el valor màxim:

Moltes gràcies per la seva ajuda!

	1	2	3	4	5
1. Alegre					
2. Auto seguretat					
3. Autoconfiança					

4. Autoestima					
5. Curiós/a					
6. Decisiu/va					
7. Ingenu/a					
8. Versàtil					
9. Absent					
10. Actiu					
11. Afany del protagonisme					
12. Agressiu/va					
13. Amabilitat					
14. Auto exigent					
15. Autònom/a					
16. Col·laborador/a					
17. Companyonia					
18. Consentit/da					
19. Constant					
20. Dependència dels altres					
21. Desafiant					
22. Desobedient					
23. Dispers/a					
24. Empàtic/a					
25. Extravertit/da					
26. Familiar					
27. Fragilitat					
28. Imaginatiu/va					
29. Immadur/a					
30. Impacient					
31. Impulsiu/va					
32. Insegur/a					
33. Introvertit/da					

34. Lent/a					
35. Mandrós/a					
36. Mogut/da					
37. Neguitós/a					
38. Observador/a					
39. Participatiu/va					
40. Perfeccionista					
41. Possessiu/va					
42. Protector/a					
43. Responsable					
44. Sensible					
45. Sincer/a					
46. Sobre protegit/da					
47. Tolerant					
48. Tossut/da					
49. Tranquil/a					
50. Treballador/a					
51. Tímid/a					
52. Vergonyós/a					

7.3 QÜESTIONARI 3

QÜESTIONARI: APLICAR EL DIAGNOSTIC A L'AULA

Aquest qüestionari té com a objectiu fer una petita valoració de si la interpretació del dibuix ha tingut una resultat satisfactoris pels mestres dels subjectes, i si han dut a terme accions per millorar i treballar les necessitats trobades. Les respostes d'aquest qüestionari aniran per un treball de fi de grau de pedagogia. Les respostes del qüestionari i la investigació és completament anònima i confidencial.

Respon les preguntes tenint en compte que 1 és el valor mínim i 5 el valor màxim:

Moltes gràcies per la seva ajuda!

	1	2	3	4	5
1. Creus que el diagnòstic fet a partir del dibuix és realista?					
2. Consideres que el diagnòstic del dibuix t'ha servit per detectar millor la necessitat?					
3. Quina interpretació positiva li dones aquest recurs?					
4. Creus en la seva efectivitat?					
5. A partir d'aquest diagnòstic has buscat alguna eina per tal d'ajudar a la necessitat de l'infant?					
6. Aquest recurs t'ha ajudat a verificar la percepció que tu tenies de l'infant?					
7. Creus que s'hauria d'aplicar aquest test a tots els infants d'educació infantil?					
8. Coneixies aspectes de la grafologia infantil anteriorment?					
9. T'informaries sobre la utilitat d'aquesta ciència i la posaries en pràctica?					

10. Alguna observació sobre la grafologia infantil?

7.4 VALIDESA DELS INSTRUMENTS

Aquí podem veure les dades dels les dues doctores que van fer la validació dels instruments:

Nom i cognoms	M. Concepció Torres Sabaté
Lloc de treball	FCEP - URV
Titulació acadèmica	Dra. en Pedagogia
Anys d'experiència professional	Més de 20 anys.

Quadre XXVII. Dades professional 1 validació instrument

Nom i cognoms	Ana Inés Renta
Lloc de treball	Departament de Pedagogia
Titulació acadèmica	Doctor
Anys d'experiència professional	10 anys

Quadre XXVIII. Dades professional 2 validació instrument

Les dues professionals van valorar els instruments de la següent manera:

a) Graella d'observació:

ANALISI DEL DIBUIX					IMPORTÀNCIA	COMPREENSIÓ	PERTINENÇA
MIDA	Petita	Mitjana	Gran	Observació			
					4	4	4
DIRECCIÓ DEL DIBUIX	Esquerra	Dreta	Observació		4	4	4
PRESSIÓ DEL TRAÇ	Forta	Normal	Dèbil	Observació	4	4	4
FORMA DEL TRAÇ	Recte	Corba	Observació		4	4	4
CONTINUITAT DEL TRAÇ	Fragmentat	Continuo	Observació		4	4	4
MOVIMENT	SI	NO	Observació		4	4	4

TEST DEL PERSONATGE				IMPORTÀNCIA	COMPRENSIÓ	PERTINENÇA
CAP	Gran	Petit	Observació			
				4	4	4
BRAÇOS	Llarg	Curts	Observació	4	4	4
CAMES	Llargues	Curtes	Observació	4	4	4
DETALLS A LA CARA	SI	NO	Observació	4	4	4
ULLS	SI	NO	Observació	4	4	4
BOCA	SI	NO	Observació	4	4	4
DENTS	SI	NO	Observació	4	4	4
ORELLES	SI	NO	Observació	4	4	4
CABELL	SI	NO	Observació	4	4	4
COLL	SI	NO	Observació	4	4	4

b) Qüestionari I:

IMPORTANCIA	COPRENSIÓ	PERTINENÇA		1	2	3	4	5
4	4	4	1. Alegre					
4	4	4	2. Auto seguretat					
4	4	4	3. Autoconfiança					
4	4	4	4. Autoestima					
4	4	4	5. Curiós/a					
4	4	4	6. Decisiu/va					
4	4	4	7. Ingenu/a					
4	4	4	8. Versàtil					
4	4	4	9. Absent					
4	4	4	10. Actiu					
4	4	4	11. Agressiu/va					
4	4	4	12. Amabilitat					
4	4	4	13. Auto exigent					
4	4	4	14. Autònom/a					
4	4	4	15. Col·laborador/a					
4	4	4	16. Companyonia					
4	4	4	17. Consentit/da					
4	4	4	18. Constant					
4	4	4	19. Dependència dels altres					
4	4	4	20. Desafiant					
4	4	4	21. Desobedient					
4	4	4	22. Dispers/a					
4	4	4	23. Empàtic/a					
4	4	4	24. Extravertit/da					
4	4	4	25. Familiar					
4	4	4	26. Fragilitat					

4	4	4	27. Imaginatiu/va					
4	4	4	28. Immadur/a					
4	4	4	29. Impacient					
4	4	4	30. Impulsiu/va					
4	4	4	31. Insegur/a					
4	4	4	32. Introvertit/da					
4	4	4	33. Lent/a					
4	4	4	34. Mandrós/a					
4	4	4	35. Mogut/da					
4	4	4	36. Neguitós/a					
4	4	4	37. Observador/a					
4	4	4	38. Participatiu/va					
4	4	4	39. Perfeccionista					
4	4	4	40. Possessiu/va					
4	4	4	41. Protector/a					
4	4	4	42. Responsable					
4	4	4	43. Sensible					
4	4	4	44. Sincer/a					
4	4	4	45. Tolerant					
4	4	4	46. Tossut/da					
4	4	4	47. Tranquil/a					
4	4	4	48. Treballador/a					
4	4	4	49. Tímid/a					
4	4	4	50. Vergonyós/a					
4	4	4	51. Vergonyós/a					

c) Qüestionari II:

PREGUNTES	IMPORTÀNCIA	COMPRENSIÓ	PERTINENÇA
1. Creus que el diagnòstic fet a partir del dibuix és realista?	4	3	4
2. Consideres que el diagnòstic del dibuix t'ha servit per detectar millor la necessitat?	4	4	4
3. Quina interpretació li dones aquest recurs?	4	4	4
4. Creus en la seva efectivitat?	4	4	4
5. A partir d'aquest diagnòstic has buscat alguna eina per tal d'ajudar a la necessitat de l'infant?	4	4	4
6. Aquest recurs t'ha ajudat a verificar la percepció que tu tenies de l'infant?	4	4	4
7. Creus que s'hauria d'aplicar aquest test a tots els infants d'educació infantil?	4	4	4
8. T'informaries sobre la utilitat d'aquesta	4	4	4

ciència i la posaries en practica?			
---------------------------------------	--	--	--